

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Reisbranche

Jaarverslag 2013

colofon

Dit jaarverslag is een uitgave van
Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Reisbranche
(Reiswerk Pensioenen)

administrateur
Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V.
Postbus 3183, 3502 GD Utrecht
telefoon: 088 - 008 40 12

datum
Juni 2014

Voorwoord

Het bestuur van de Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Reisbranche (hierna Reiswerk Pensioenen), geeft in dit jaarverslag inzage in de werkzaamheden, het beleid en de pensioenontwikkelingen gedurende het jaar 2013. Het bestuur verstrekt duidelijkheid over de financiële positie en resultaten van het pensioenfonds. Dit jaarverslag is opgesteld in overeenstemming met de richtlijnen voor de jaarverslaggeving.

Voor veel pensioenfonds was in 2013 het wel of niet moeten verlagen van de pensioenen vanwege de financiële situatie een belangrijk thema. Bij Reiswerk Pensioenen is hier geen sprake van geweest; het pensioenfonds heeft in 2013 niet te maken gehad met een tekortsituatie. Conform het toeslagbeleid heeft het bestuur per 1 september 2013 op alle pensioenenuitkeringen en pensioenaanspraken een toeslag kunnen verlenen van 2%. Het pensioenfonds sloot het jaar af met een dekkingsgraad van 122,0%.

Een belangrijk thema in 2013 was het nieuwe fiscale kader voor pensioenregelingen dat vanaf 1 januari 2014 is gaan gelden. De fiscale pensioenrichtleeftijd is daarbij gesteld op 67 jaar. De sociale partners in de reisbranche besloten om de pensioenrichtleeftijd van de pensioenregeling in 2014 te handhaven op 65 jaar. Een aanpassing van de pensioenleeftijd zal meegenomen worden in de wijzigingen in verband met het nieuwe pensioencontract per 1 januari 2015, waarover in de loop van 2014 keuzes worden gemaakt.

Naar aanleiding van de Wet Versterking Bestuur Pensioenfonds heeft het bestuur uitgebreid stil gestaan bij het te kiezen bestuursmodel dat ingevoerd zal moeten worden per 1 juli 2014. Bij de keuze voor een nieuw bestuursmodel werden sociale partners en de deelnemersraad door het bestuur om advies gevraagd. Het bestuur koos ervoor om per 1 juli 2014 het paritaire bestuursmodel te hanteren. Hiermee samenhangend zal per 1 juli 2014 een Raad van Toezicht en een nieuw Verantwoordingsorgaan worden ingericht.

Het bestuur heeft in het najaar van 2013 een ALM studie laten uitvoeren. Enerzijds om het beleid van renteaftdekking te evalueren en anderzijds om te kunnen beoordelen of het gewenst zou zijn om in de beleggingsmix meer aandelen op te nemen om de indexatiekans te vergroten. De conclusies waren dat het beleid van renteaftdekking goed heeft gewerkt en dat het toevoegen van meer aandelen niet genoeg extra voordeel oplevert ten opzicht van het extra risico. Het bestuur heeft dan ook besloten om het huidige beleid van 100% renteaftdekking te handhaven en geen groter gewicht aan aandelen toe te kennen. Op basis van de gunstige dekkingsgraad en financiële vooruitzichten heeft het bestuur aan CAO-partijen in overweging gegeven om in de nieuwe pensioenregeling de mogelijkheid voor inhaalindexatie op te nemen.

Tot slot bedanken wij iedereen die in het verslagjaar heeft bijgedragen aan het goed functioneren van het fonds.

Met vriendelijke groet,
namens het bestuur,

H.W.T. de Vaan
Voorzitter

F. Radstake
Vice-voorzitter

Inhoud

Bestuursverslag (hoofdstuk 1 t/m 3)

1	Ontwikkeling Dekkingsgraad / Financieel Beleid	6
1.1	Inleiding	6
1.2	Ontwikkeling dekkingsgraad	6
1.3	Ontwikkeling pensioenvermogen en voorziening pensioenverplichtingen	7
1.4	Actuariële analyse	8
1.5	Premie	9
1.6	Toeslag	9
1.7	Vermogensbeheer	10
1.7.1	Gevoerd beleid	10
1.7.2	Portefeuillewaarde	11
1.7.3	Rendementen	11
1.7.4	Afdekking renterisico	11
1.7.5	Afdekking valutarisico	12
1.7.6	Dynamische Asset Allocatie (DAA)	12
1.7.7	Vastrentende waarden	12
1.7.8	Aandelen	13
1.7.9	Alternatieve beleggingen (grondstoffen)	13
1.7.10	Verantwoord Beleggen	14
1.7.11	Z-score	15
1.7.12	Beheerkosten van het fonds	15
1.7.13	Risicoparagraaf	16
1.8	Financiële gegevens	18
2	Pensioenregeling	19
2.1	Inleiding	19
2.2	Wijzigingen in de pensioenregeling	19
2.3	Uitvoering van de pensioenregeling	19
2.3.1	Communicatie	19
2.3.2	Volumeveranderingen	20
2.3.3	Verloopoverzicht deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden	20
2.3.4	Meerjarenoverzicht	22
2.3.5	Uitbesteding	22
2.4	Kosten uitvoering pensioenbeheer	23
3	Ontwikkelingen in pensioenfondsbestuur/ governance	24
3.1	Organisatie van het pensioenfonds	24
3.2	Wet Versterking Bestuur Pensioenfondsen	25
3.3	Samenwerking met CAO-partijen	26
3.4	Goed pensioenfondsbestuur	26
3.5	Toezichthouder AFM en DNB	27
3.5.1	Autoriteit Financiële Markten (AFM)	27
3.5.2	De Nederlandsche Bank (DNB)	28
3.6	Slotopmerkingen	28
4	Jaarrekening	29

8.1	Balans per 31 december	30
8.2	Staat van baten en lasten	31
8.3	Kasstroomoverzicht	33
8.4	Algemene toelichting	34
8.4.1	Inleiding	51
8.4.2	Overeenstemmingsverklaring	51
8.4.3	Schattingswijzigingen	51
8.4.4	Algemene grondslagen	52
8.4.5	Specifieke grondslagen	53
8.4.6	Grondslagen voor de resultaatbepaling	55
8.4.7	Grondslagen kasstroomoverzicht	56
8.5	Toelichting op de balans	57
8.5.1	Beleggingen voor risico fonds	57
8.5.2	Vorderingen en overlopende activa	62
8.5.3	Overige activa	63
8.5.4	Stichtingskapitaal en reserves	63
8.5.5	Achtergestelde leningen	66
8.5.6	Technische voorzieningen	66
8.5.7	Overige schulden en overlopende passiva	68
8.5.8	Risicobeheer	69
8.5.9	Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen	75
8.5.10	Verbonden partijen	76
8.6	Toelichting op de staat van baten en lasten	77
8.6.1	Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)	77
8.6.2	Beleggingsresultaten risico fonds	78
8.6.3	Overige baten	79
8.6.4	Pensioenuitkeringen	79
8.6.5	Pensioenuitvoeringskosten	79
8.6.6	Pensioenopbouw	80
8.6.7	Indexering en overige toeslagen	80
8.6.8	Rentetoevoeging	81
8.6.9	Onttrekking pensioenuitkeringen en onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	81
8.6.10	Wijzigingen marktrente	81
8.6.11	Wijziging overige actuariële uitgangspunten	81
8.6.12	Saldo overdracht van rechten	82
8.6.13	Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen	83
8.6.14	Overige lasten	83
8.6.15	Belastingen	83
5	Overige gegevens	65
5.1	Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten	65
5.2	Gebeurtenissen na balansdatum	65
5.3	Actuariële verklaring	65
5.4	Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	66
6	Verantwoordingsorgaan	68
6.1	Oordeel 2013	68
6.1.1	Algemeen	68
6.1.2	Bevindingen	68
6.1.3	Oordeel	69
6.2	Reactie bestuur	69

7	Deelnemersraad	70
7.1	Verslag	70
7.2	Reactie bestuur	71
Bijlage 1: Samenstelling bestuur, organen en commissies		72
Bijlage 2 De pensioenregeling		76
Bijlage 3: Begrippenlijst		77

1 Ontwikkeling Dekkingsgraad / Financieel Beleid

1.1 Inleiding

Doelstelling van het pensioenfonds is het verlenen van pensioenen aan deelnemers, gewezen deelnemers en hun nabestaanden met inachtneming van de statuten en reglementen. Het is dus belangrijk dat het pensioenfonds voldoende geld in kas heeft om toekomstige uitkeringen te kunnen betalen. Het bestuur gebruikt hiervoor de beleidsinstrumenten premiebeleid, toeslagenbeleid, beleggingsbeleid en de pensioenregeling.

In dit hoofdstuk geeft het bestuur inzicht in de ontwikkeling van de dekkingsgraad, het aanwezig pensioenvermogen en de bestaande pensioenverplichtingen en de actuariële analyse van het resultaat van het fonds. Hierna komt de inzet van de eerste drie instrumenten aan de orde. Na het premie- en toeslagenbeleid volgt een uitleg over het beleggingsbeleid. De uitvoering van de pensioenregeling komt aan bod in hoofdstuk 2

In hoofdstuk 3 geeft het bestuur uitleg over de ontwikkelingen in het pensioenfondsbestuur en de governance van het fonds. De organen van het fonds en de bezetting daarvan vindt u terug in de bijlage van dit jaarverslag.

1.2 Ontwikkeling dekkingsgraad

De dekkingsgraad van het pensioenfonds is een graadmeter waaruit blijkt in hoeverre het pensioenfonds aan haar toekomstige verplichtingen kan voldoen. Hierbij wordt uitgegaan van de nominale pensioenverplichtingen van het fonds. Dat wil zeggen: zonder rekening te houden met toekomstige indexaties. Indexaties zijn voorwaardelijk en moeten gefinancierd worden uit het overrendement van het fonds. In de premie is geen opslag opgenomen voor toekomstige indexaties.

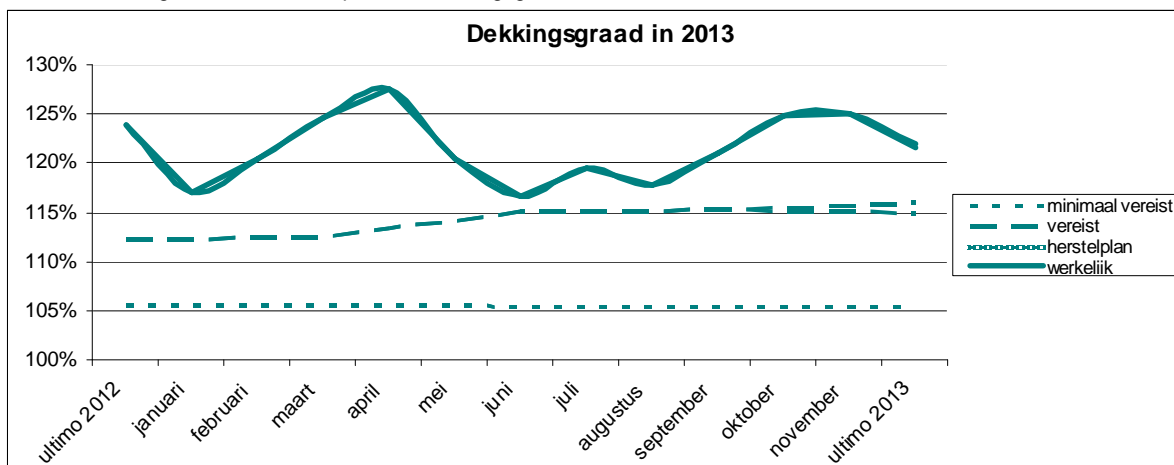
De dekkingsgraad wordt als volgt berekend: het pensioenvermogen gedeeld door de technische voorzieningen. Bij een dekkingsgraad van 100% kan het fonds aan haar toekomstige verplichtingen voldoen. Van De Nederlandsche Bank (hierna: DNB) moet het fonds buffers aanhouden. De hoogte van de buffers zijn ondermeer afhankelijk van de risico's die het fonds loopt. De minimaal vereiste dekkingsgraad is ultimo 2013 105,4% en de vereiste dekkingsgraad is 114,8%.

De dekkingsgraad van het pensioenfonds is eind 2013 uitgekomen op 122,0%. Dit betekent dat het fonds ruimschoots aan haar verplichtingen kan voldoen.

In onderstaande tabel is de ontwikkeling van de dekkingsgraden ultimo jaar opgenomen.

	2013	2012	2011	2010	2009
Dekkingsgraden ultimo	122,0%	123,9%	110,8%	111,2%	118,6%

In onderstaande grafiek is het verloop van de dekkingsgraad in 2013 zichtbaar.

De dekkingsgraad van het pensioenfonds is in 2013 gedaald met 1,9% van 123,9% naar 122,0%.

In de volgende paragraaf is te lezen welke elementen hebben bijgedragen aan deze daling van de dekkingsgraad.

Herstelplan

In februari 2013 is een evaluatie van het herstelplan ingediend bij De Nederlandsche Bank (DNB). Hierin was zichtbaar dat het fonds voorlag op het herstel zoals voorzien in het herstelplan. Het herstelplan is per 1 april 2013 formeel beëindigd, aangezien het fonds per einde maart 2013 drie kwartaaleinden op rij een dekkingsgraad had die boven het vereist eigen vermogen lag.

1.3 Ontwikkeling pensioenvermogen en voorziening pensioenverplichtingen

In onderstaande tabel is de ontwikkeling van zowel het pensioenvermogen als de pensioenverplichtingen inzichtelijk gemaakt en is de dekkingsgraad weergegeven.

Bedragen x 1.000 euro	Pensioenvermogen	Voorziening pensioenverplichtingen	Dekkingsgraad %
Stand per 1 januari 2013	179.150	144.537	123,9%
Beleggingsresultaten	-6.526	531	
Premiebijdragen	13.874	12.219	
Uitkeringen	-2.323	-2.268	
Wijziging markrente	0	-8.250	
Indexering of toeslagverlening	0	2.824	
Wijziging actuariale uitgangspunten	0	0	
Overige	-1.601	33	
Stand per 31 december 2013	182.574	149.626	122,0%

De post overig (-1.601) in de vermogenkant bestaat uit Pensioenuitvoeringskosten (-1.073), Saldo overdracht van rechten (-342), overige baten (2), overige lasten (-188).

De post overig in de voorzieningkant (33) bestaat uit de volgende onderdelen: Toevoeging voor pensioenuitvoeringskosten (191), Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten (-291) en overige mutaties pensioenverplichtingen (133).

De ultimo 2013 bepaalde voorziening pensioenverplichtingen is berekend door het actuariel contant maken van de verworven pensioenaanspraken tegen een gelijkblijvende rekenrente van 3,07% (2012: 2,80%). Vanaf 2009 vermelden wij in onderstaande tabel deze constante rente in plaats van de rente die, uitgaande van de duration, gevonden wordt in de ultimo van het boekjaar geldende rentetermijnstructuur.

	2013	2012	2011	2010	2009
<i>Gemiddelde interest van verplichtingen</i>	3,07%	2,80%	2,74%	3,34%	3,80%

De ontwikkeling van de dekkingsgraad wordt bepaald door het behaalde resultaat, waarvan het interestresultaat het meest fluctueert. In onderstaande tabel zijn de behaalde resultaten over de afgelopen 5 jaar weergegeven. In paragraaf '1.4 actuariële analyse' is een verdere specificatie van de drie resultaatposten opgenomen voor de afgelopen twee jaar.

<i>Bedragen x 1.000 euro</i>	2013	2012	2011	2010	2009
Premieresultaat	391	-99	-162	1.714	108
Interestresultaat	1.193	21.931	3.642	-1.406	15.997
Overig resultaat	-3.249	-920	124	-2.759	-3.133
	-1.665	20.912	3.604	-2.451	12.973

1.4 Actuariële analyse

Het resultaat van het fonds kan onderverdeeld worden in actuariële resultaat op premie, interest waaronder resultaat op beleggingen en overige resultaten. In onderstaande tabel worden deze resultaten weergegeven.

<i>Bedragen x 1.000 euro</i>	2013	2012
Premieresultaat		
Premiebijdragen	13.874	12.981
Pensioenopbouw	-12.219	-11.755
mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor pensioenuitvoeringskosten	-191	-217
Pensioenuitvoeringskosten	-1.073	-1.108
	391	-99
Interestresultaat		
Beleggingsresultaten	-6.526	23.665
Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen	-531	-2.103
Wijziging markttrente	8.250	369
	1.193	21.931
Overig resultaat		
Resultaat op waardeoverdrachten (saldo overdacht van rechten)	-51	36
Resultaat op kanssystemen (overige wijzigingen)	-133	171
Resultaat op uitkeringen	-55	0
Indexering en overige toeslagen	-2.824	-259
Wijziging overige actuariële uitgangspunten	0	-795
Overige baten	2	31
Wijziging herverzekeringsdeel technische voorzieningen	0	0
Overige lasten	-188	-104
	-3.249	-920
Totaal saldo van baten en lasten	-1.665	20.912

1.5 Premie

Reiswerk Pensioenen financiert de pensioenregeling met een doorsneepremie. Deze premie bedroeg in 2013 17,2% van de pensioengrondslag, waarvan maximaal 50% op het loon van de deelnemer kon worden ingehouden. De premie is door de CAO-partijen bepaald. Het fonds berekent de premie over het bruto jaarloon (fulltime salaris in januari x 12,96, met een maximum van € 46.000 in 2013). Van dit jaarloon wordt de franchise (in 2013: € 15.700) afgetrokken. Dit wordt vermenigvuldigd met het eventuele parttime percentage.

De kostendekkende, gedempte en feitelijke premie volgens artikel 130 van de Pensioenwet zijn als volgt:

	2013 EUR	2012 EUR
Kostendekkende premie	15.193	14.392
Feitelijke premie	13.874	12.981
Gedempte premie	10.977	10.387

De kostendekkende premie is gebaseerd op de marktrente (nominale rentetermijnstructuur van 31 december 2012 gepubliceerd door DNB). Het bestuur heeft de gedempte premie vastgesteld op 4,0% rekenrente. De feitelijke premie is in 2013 hoger dan de gedempte premie. De feitelijke premie is lager dan de kostendekkende premie vanwege de lage marktrente.

1.6 Toeslag

Het bestuur beslist jaarlijks of en in hoeverre de ingegane pensioenen en de opgebouwde pensioenaanspraken verhoogd worden door middel van het verlenen van een toeslag (ook wel indexatie genoemd). Een toeslag wordt alleen verleend voor zover de beschikbare financiële middelen van het fonds dit naar het oordeel van het bestuur toelaten. Deze beoordeling vindt mede plaats op basis van een schriftelijk advies van de actuaaris. Het bestuur hanteert als leidraad een dekkingsgraadstaffel, die is opgenomen in de actuariële en bedrijfstechnische nota.

In 2013 is besloten om per 1 september 2013 2,0% toeslag te verlenen. Hierbij is uitgegaan van de stijging van het CBS-consumentenprijsindexcijfer (CPI), alle huishoudens afgeleid, in de periode van december 2011 tot december 2012.

Het bestuur streeft ernaar jaarlijks een toeslag te verlenen die gelijk is aan de stijging van het CBS-consumentenprijsindexcijfer (CPI), alle huishoudens afgeleid, over de periode van juni tot juni in het voorgaand boekjaar.

Toekenning van toeslagen is voorwaardelijk. In de premie is geen opslag opgenomen voor toekomstige indexaties. Toeslagen worden gefinancierd uit overrendementen. Voor de voorwaardelijke toeslagen is geen bestemmingsreserve gevormd.

In de voorgaande jaren bedroeg de toeslag op de pensioenaanspraken en de ingegane pensioenen respectievelijk 0,2% per 1 september 2012, 0,2% per 1 september 2011, 0,0% per januari 2011 en 1,1% per 1 januari 2010.

1.7 Vermogensbeheer

1.7.1 Gevoerd beleid

Het bestuur heeft enkele wijzigingen doorgevoerd op het gebied van risicobeheersing. Zo zijn er aanpassingen doorgevoerd met betrekking tot de renteafdekking.

De rentegevoeligheid van de verplichtingen is lager geworden vanwege de invoering van de UFR. Daarmee kon ook de rentehedge in omvang worden teruggebracht door het bestaande hedgepercentage toe te passen op de nieuwe, lagere rentegevoeligheid van de verplichtingen. Op het moment het pensioenfonds uit reservetekort is getreden heeft afbouw van de rentegevoeligheid van de beleggingsportefeuille plaatsgevonden.

Tijdens de participantenvergadering voor het Liability Overlay Fund (LOF) in december is voorgesteld om nieuw beleid vast te stellen ter beheersing van tegenpartijrisico. De derivatenportefeuille binnen het LOF zal in 2014 worden aangepast zodat het voldoet aan de vastgestelde restricties.

In 2013 kreeg het beleggingsbeleid verder vorm door het Dynamische Asset Allocatie (DAA) beleid. De doelstelling van DAA is het verbeteren van het rendement-/risicoprofiel van de (statische) strategische asset allocatie door in te spelen op kansen en risico's.

In het voorjaar van 2013 is de omvang van de rebalancing van de portefeuille naar de strategische gewichten afgewogen tegen de ontwikkelingen op de financiële markt en de financiële situatie van het pensioenfonds. Het marktsentiment van de financiële markten vormde op dat moment geen beperking om de rebalancing conform mandaat uit te voeren. Per saldo zijn aandelen verkocht en vastrentende waarden en grondstoffen gekocht.

In het kader van verdere professionalisering van de uitbestedingrelatie met de fiduciair manager zijn de afspraken in de beleggingsrichtlijnen concreter gemaakt zoals het noemen van de manager waarmee iedere beleggingscategorie is ingevuld. Dit zorgt voor een eenduidige opdracht aan de fiduciair manager waardoor beheerste en integere bedrijfsvoering kan worden gewaarborgd.

Mede naar aanleiding van het DNB themaonderzoek "beheersing renterisico" heeft het bestuur haar beleid van renteafdekking geëvalueerd. Op basis van de "good practices", aangedragen door DNB, heeft het bestuur gekeken naar de vastlegging van het beleid, de beheersing van het curverisico, en de effectiviteit van rapportages om het gevoerde beleid te kunnen monitoren.

Het bestuur heeft eind 2013 een ALM-studie laten uitvoeren. Enerzijds om het beleid van renteafdekking te evalueren en anderzijds om te kunnen beoordelen of het gewenst zou zijn om in de beleggingsmix meer aandelen op te nemen om de indexatiekans te vergroten. De conclusies waren dat het rente-afdekkingsbeleid goed heeft gewerkt en dat het toevoegen van meer aandelen niet genoeg extra voordeel oplevert ten opzicht van het extra risico. Het bestuur heeft dan ook besloten om het huidige beleid van 100% renteafdekking van de pensioenverplichtingen op basis van actuele UFR curve te handhaven en geen groter gewicht aan aandelen toe te kennen.

1.7.2 Portefeuillewaarde

De waarde van de portefeuille en de verdeling van het vermogen over de verschillende beleggingscategorieën aan het einde van het jaar ten opzichte van de situatie aan het begin van het jaar wordt weergegeven in onderstaande tabel:

Bedragen x €1.000.000	2013			2012	
	Bedrag	Percentage	Normportefeuille	Bedrag	Percentage
Aandelen	54,6	29,5%	26,0%	47,5	29,4%
Vastrentende waarden	121,2	65,6%	69,0%	107,0	66,3%
Alternatieve beleggingen	9,1	4,9%	4,0%	6,9	4,3%
Liquide middelen	0,2	0,1%	1,0%	0,0	0,0%
Totaal	185,1	100%	100,0%	161,4	100,0%
Waarde swapportefeuille ter afdekking renterisico	-4,6			16,5	
Totaal	180,5			177,9	

1.7.3 Rendementen

Onderstaande tabel geeft de performance weer uitgesplitst naar de verschillende categorieën waarin voor het pensioenfonds wordt belegd.

	2013 Portefeuille	2013 Benchmark	2012 Portefeuille	2012 Benchmark
Aandelen	14,6%	15,2%	15,2%	16,5%
Vastrentende waarden	0,4%	0,3%	12,5%	12,3%
Alternatieve beleggingen	-1,8%	-5,5%	-1,0%	-1,3%
Liquide middelen	-0,1%	0,1%	0,5%	0,2%
Gewogen gemiddelde	5,9%	5,7%	12,7%	13,1%
Totaal inclusief hedgeportefeuille en DAA	-3,4%	-3,6%	15,9%	16,3%

1.7.4 Afdekking renterisico

Hoewel de rentegevoeligheid van de Technische Voorziening is afgenomen sinds de introductie van de UFR rekenrente in 2012 door DNB, is renterisico nog steeds een groot risico op de pensioenbalans. Het pensioenfonds beheerst het renterisico door te beleggen in vastrentende waarden en het Liability Overlay Fund (LOF).

De introductie van de UFR rekenrente heeft tot gevolg gehad dat begin 2013 de beleggingen gevoeliger waren voor rentebewegingen dan de Technische Voorziening. Om deze reden zijn de beleggingen in het LOF in april 2013 gedeeltelijk afgebouwd. Vanaf april 2013 is sprake van een beleid waarbij 100% van de rentegevoeligheid van de Technische Voorziening wordt afgedekt. De dekkingsgraad is hierdoor minder gevoelig voor rentebewegingen met uitzondering van het effect van de drie-maands middeling waarmee de rekenrente van de Technische Voorziening wordt berekend.

Over 2013 is de 30-jaars swaprente gestegen met 50 basispunten van 2,23% naar 2,73%. Dit leidde tot een daling van de waarde van de Technische Voorziening en, per saldo, van het LOF en de vastrentende waarde portefeuille.

1.7.5 Afdekking valutarisico

Het Pensioenfonds belegt, via beleggingspools van Syntrus Achmea Vermogensbeheer, in verschillende beleggingscategorieën die in buitenlandse valuta genoteerd zijn. Het pensioenfonds dekt het valutarisico voor deze beleggingen niet af, behalve bij de beleggingen in Global high yield en obligaties in opkomende landen in harde valuta. Voor deze beleggingen wordt het valutarisico wel volledig afgedekt. In het valuta afdekkingsbeleid heeft zich gedurende 2013 geen verandering voorgedaan.

1.7.6 Dynamische Asset Allocatie (DAA)

2013 werd ingegaan met een overwogen positie op de categorie High Yield en op aandelen opkomende markten ten koste van Europese staatsobligaties. De overweging op High Yield is gedurende de eerste vier maanden afgebouwd vanwege de normalisatie van de risicopremie naar een niveau rond het lange termijn gemiddelde. Medio 2013, na de correctie op de aandelenmarkten, is een nieuwe overwogen positie op aandelen geïnitieerd ten koste van Europese staatsobligaties. In onze optiek was de daling op de financiële markten als gevolg van de angst voor afbouw van het ruime monetaire beleid in de Verenigde Staten overtrokken. Mede vanuit diversificatieoogpunt werd gekozen om de overweging te spreiden over Amerikaanse en Europese aandelen. Per saldo zorgde de overweging van aandelen ten koste van staatsobligaties gedurende 2013 voor outperformance. Vooral de overweging van Amerikaanse aandelen droeg hieraan bij. Daarnaast is gedurende een deel van het jaar een overweging aangehouden op aandelen uit opkomende markten. Dit heeft een drukkend effect gehad op het resultaat.

1.7.7 Vastrentende waarden

Het doel van het vastrentende waarden mandaat is om een veilige basis te bieden binnen de beleggingsportefeuille en hiermee aan de nominale verplichtingen van het fonds te kunnen voldoen. Het pensioenfonds belegt, via beleggingspools van Syntrus Achmea Vermogensbeheer, in Europese staats- en bedrijfsobligaties (Investment Grade EU obligaties), minder kredietwaardige bedrijfsobligaties (High Yield) en obligaties van opkomende landen in harde valuta (Emerging Markets Debt Hard Currency).

Investment Grade EU obligaties

De crisis rond de eurozone staatsleningen nam in 2013 af. In 2013 bleef de economie van de eurozone als geheel krimpen terwijl de werkloosheid opliep tot recordniveaus. De dalende inflatie werd door de ECB steeds als zorgwekkend ervaren. De overheidsfinanciën van de perifere eurozone landen lieten in 2013 weinig verbetering zien. De begrotingstekorten daalden niet en de staatsschulden namen niet af. Opmerkelijk was dat de financiële markten op verwachte positieve ontwikkelingen vooruit liepen, waardoor de risico opslag van de perifere landen in de loop van 2013 gestaag daalden, terwijl de feitelijke ontwikkelingen daar nog geen aanleiding toe gaven.

Na de sterke daling van de rente op langere looptijden in de kernlanden binnen de eurozone liep de rente in 2013 weer op. In de perifere landen daalde de rente juist. Het gewicht van deze landen in de portefeuille is aanzienlijk kleiner, waardoor het effect op het portefeuille rendement beperkt was. Achteraf was de positionering in de portefeuille te defensief en leidde dit tot underperformance.

Ook in 2013 was er een grote vraag naar bedrijfsobligaties (credits). Het aanbod van nieuw papier was vrij beperkt. Dit geldt vooral voor bankpapier waar per saldo meer leningen afliepen dan er aan nieuw papier werd uitgegeven. De aanhoudende steunmaatregelen van Centrale Banken en een lage inflatie zorgden er voor dat de gemiddelde risico opslag voor credits in 2013 wederom verder afnam. De Europese kernlanden gerelateerde leningen presteerden over het algemeen het beste.

High Yield

Ondanks dat het hoge rendement voor high yield obligaties uit 2012 niet geëvenaard werd, was het rendement met 6.3% wel hoger dan voor staatsobligaties van kernlanden. Per saldo daalden de risico-opslagen waardoor, ondanks de stijgende staatsobligatie rente, toch een positief rendement genoteerd werd. Het bedrijfsleven staat er per saldo goed voor. Het aantal faillissementen is laag en de marktverwachting is dat dit voorlopig zo blijft. Daarnaast is er door de lage renteomgeving een aanhoudende vraag naar bedrijfsobligaties.

Emerging Markets Debt Hard Currency

Het totaalrendement op schuldpapier uit de opkomende landen was negatief. Het rendement op deze belegging werd negatief beïnvloed door de oplopende rente in de VS en door een stijging van de risico-opslag. De belangrijkste ontwikkeling die hieraan ten grondslag lag was de economische groei. Structurele hervormingen, een verkrappend monetair beleid en lagere grondstoffenprijzen stonden het economische herstel in de weg.

Per saldo heeft de vastrentende waarden portefeuille met een rendement van 0,4% versus een benchmarkrendement van 0,3% een outperformance van 0,1% behaald. Voor 2014 wordt een zeer bescheiden herstel verwacht, waardoor rendementen op vastrentende waarden bescheiden zullen blijven.

1.7.8 Aandelen

Ondanks een aanhoudend somber beeld in Europa als gevolg van de eurocrisis, was 2013 een goed jaar voor aandelenbeurzen. Tegen het einde van het jaar werden diverse jaarrecords gevestigd.

Belangrijkste reden hiervoor was het aanhoudende ruime monetaire beleid van de verschillende centrale banken. Het beeld in de Verenigde Staten duidt op een gestaag doorzettende economische groei. In Europa lijkt de eurocrisis onder controle en zijn de vooruitzichten nu voorzichtig positief. In de opkomende markten is echter juist sprake van een afnemende groei. De Europese beurzen stegen met ruim 19%. De Amerikaanse beurs steeg in euro's gemeten met 26%. Opkomende markten daalden in euro's met ruim 6%.

Hoewel de beurzen in de breedte flink stegen, was er sprake van duidelijke voorkeuren binnen de verschillende markten. Dit kwam tot uitdrukking in het soort aandelen dat werd gekocht. Aandelen van bedrijven van lagere kwaliteit (een minder stabiele winstgroei, lagere winstmarges of een matige balanskwaliteit) deden het beter dan aandelen van hogere kwaliteit. Ook deden goedkope (waarde)aandelen het beter dan groeiaandelen.

Het waren vooral de sectoren met een blootstelling aan de Europese economie die goed presteerden, zoals telecommunicatie en cyclische consumentengoederen. Sectoren met blootstelling aan opkomende markten en grondstoffen bleven achter, zoals basismaterialen en energie.

De aandelenportefeuille van het pensioenfonds is in 2013 met 14,6% gestegen. De benchmark steeg met 15,2%. Het rendement bleef hiermee achter op de benchmark.

1.7.9 Alternatieve beleggingen (grondstoffen)

Beleggingen in grondstoffen (commodities) zijn investeringen in natuurlijke materialen die gebruikt worden in productieprocessen (bijvoorbeeld olie en metalen). De markt van grondstofbeleggingen liet in 2013, net zoals in 2012, een wisselend beeld zien. Vooral macro economische ontwikkelingen hebben het rendement bepaald in 2013.

Het begin van het jaar werd gekenmerkt door onzekerheid over de financiële stabiliteit in Europa, voornamelijk door de crisis op Cyprus. Grondstoffen werden in het tweede kwartaal voornamelijk gedreven door een sterke dollar en een afremmende economische groei in China. Door goede economische vooruitzichten in de Verenigde Staten was er angst in de markt dat de Fed zou stoppen met het opkopen van obligaties. Dit leidde ertoe dat de investeringen in grondstoffen minder waard werden. De tweede helft van 2013 werd gekenmerkt door onrusten in het Midden-Oosten. Dit zorgde voor een prijsstijging van olie. Het koude weer in de Verenigde Staten zorgde voor een prijsstijging van Natural Gas. Edelmetalen werden minder waard na de aankondiging van de Fed dat de stimuleringsmaatregelen worden afgebouwd.

De grondstoffenportefeuille behaalde over geheel 2013 een rendement van -1,9%, wat resulteerde in een outperformance van 3,6% t.o.v. de benchmark (-5,5%).

1.7.10 Verantwoord Beleggen

Verantwoord beleggen en corporate governance

Het bestuur vindt het belangrijk invulling te geven aan verantwoord beleggen. Het pensioenfonds belegt in de beleggingspools van Syntrus Achmea Vermogensbeheer waarop het verantwoord beleggen beleid van Syntrus Achmea Vermogensbeheer wordt toegepast. Als uitgangspunt worden de principes van de Global Compact van de Verenigde Naties gehanteerd. Deze tien principes zijn gerelateerd aan de mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie en vinden hun oorsprong in internationaal breed geaccepteerde verdragen zoals de Universele Verklaring inzake de Rechten van de Mens en de conventies van de International Labour Organisation.

Het verantwoord beleggen beleid bestaat uit de volgende onderdelen:

- Uitsluiten van controversiële wapens

Het gaat hier om bedrijven die kernwapens, biologische wapens, chemische wapens, anti-persoonsmijnen of clusterbommen produceren. Naast de aandelenpools en de vastrentende waarden pool wordt sinds 2012 het uitsluitingsbeleid ook toegepast op de Syntrus Achmea Global High Yield Pool en het Syntrus Achmea Geldmarkt Fonds.

Per 1 januari 2013 is het wettelijk verboden om in ondernemingen te beleggen die clusterbommen produceren. Voor het pensioenfonds heeft de wettelijke bepaling geen impact aangezien deze uitsluiting al beleid was..

- Uitsluiten van landen

In de vastrentende waarden pool wordt onder andere belegd in staatsobligaties. Ten aanzien van landen is in 2013 het landenbeleid geaccordeerd door de participanten tijdens de jaarvergadering. Dit betekent dat beleggen in een aantal landen is uitgesloten. Het betreft landen waartegen de Europese Unie en/of de Verenigde Naties sancties heeft afgekondigd. De sanctiemaatregelen zijn opgelegd naar aanleiding van schendingen van het internationale recht of mensenrechten.

- Engagement, aangaan van dialoog met ondernemingen

Het doel van engagement is om ondernemingen waarin het fonds belegd aan te sporen tot beter gedrag en om aandeelhouderswaarde te creëren. Aan de hand van thema's gaat het fonds de dialoog aan met ondernemingen.

In 2013 stonden twee nieuwe thema's centraal, 'Veilige arbeidsomstandigheden in de kledingsector' en 'CO2 management in de vastgoedsector'.

- Corporate governance en stemmen op aandeelhoudersvergaderingen

Syntrus Achmea Vermogensbeheer stemde voor de Aandelenpool Europa in 2013 op 283 vergaderingen. In totaal passeerden 4128 agendapunten de revue. In 2013 werd in ruim 9% van alle agendapunten tegen het management gestemd.

Syntrus Achmea Vermogensbeheer stemde voor de Aandelenpool Amerika in 2013 op 340 vergaderingen. In totaal passeerden 4212 agendapunten de revue. In 2013 werd in bijna 9% van alle agendapunten tegen het management gestemd.

- Integratie van duurzaamheidsinformatie in het beleggingsproces

De laatste jaren neemt de belangstelling om duurzaamheidsinformatie te integreren in het beleggingsproces toe. Sinds 2010 neemt Syntrus Achmea Ecologische, Sociale en Goed bestuurfactoren (ESG factoren) mee in het High Conviction aandelenbeleggingsproces. Dit wordt gedaan vanuit de overtuiging dat het meenemen van duurzaamheidsinformatie bijdraagt aan een betere beleggingsbeslissing.

Op de website van Syntrus Achmea wordt uitgebreid gerapporteerd over het verantwoord beleggen beleid, het uitsluitingsbeleid en het stembeleid dat toegepast wordt op de beleggingspools waarin het pensioenfonds belegd.

1.7.11 Z-score

Op 24 april 1998 is de 'Vrijstellingsregeling Wet Bedrijfspensioenfondsen' officieel in werking getreden. Deze regeling is uitgevaardigd door het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en heeft als belangrijkste doel ondernemingen vrijstelling te verlenen van de verplichtstelling van deelname aan een bedrijfstakpensioenfonds indien de beleggingsperformance van het fonds ontoereikend is. Op basis van artikel 5 lid 1a Vrijstellingsregeling moet vrijstelling worden verleend als uit de performancetoets blijkt dat het feitelijk behaalde beleggingsrendement van het bedrijfspensioenfonds in negatieve zin afwijkt van het rendement van de door het fonds vastgestelde normportefeuille. Volgens de vrijstellingsregeling zal de performancetoets worden toegepast over de periode 2009 tot en met 2013. Indien de uitkomst van de performancetoets lager valt dan 0, kan een werkgever binnen het verplicht gestelde bedrijfstakpensioenfonds een verzoek indienen tot vrijstelling van deelname. Over 2013 is een Z-score behaald van 0,16 positief. De performancetoets over de periode 2009 tot en met 2013 bedraagt 1,48 positief. Daarmee blijft de performancetoets ruimschoots boven het vereiste minimum.

1.7.12 Beheerkosten van het fonds

In april 2011 bracht de Autoriteit Financiële Markten (AFM) het rapport "Kosten pensioenfondsen verdienen meer aandacht" uit. Hierin wordt gepleit voor een helder en transparant inzicht in de kosten die pensioenfondsen maken. In deze rapportage is onder andere aandacht voor kosten op het gebied van vermogensbeheer.

De Pensioenfederatie heeft dit concreet gemaakt in november 2011 in de vorm van 'aanbevelingen over het afleggen van verantwoording over de kosten'. In dit jaarverslag over 2013 zijn deze aanbevelingen gevolgd. Vanaf 2012 worden de gemaakte kosten, zoals hieronder opgenomen ook aan de toezichthouder (DNB) gerapporteerd.

De kosten van fiduciar management en vermogensbeheer zijn te onderscheiden naar de volgende kosten componenten:

Bedragen x € 1.000

Kosten per beleggingscategorie	Beheerkosten	Performance gerelateerde kosten	Transactiekosten	Totaal
Aandelen	94	15	30	139
Vastrentende waarden	90	5	102	197
Commodities	32	16		48
Overige beleggingen	2		-	2
Totale kosten excl overlay	217	37	132	386
Kosten overlay	56		20	75
Totale kosten incl overlay	273	37	151	461
Overige vermogensbeheerkosten				
Kosten fiduciair beheer	89			89
Bewaarloon	18			18
Totaal overige vermogensbeheerkosten	106			106
Totaal kosten vermogensbeheer				568

De kosten van bewaarloon betreffen de kosten van het in bewaargeving van effecten bij de custodian en de kosten voor het aanhouden van bankrekeningen.

Overige kosten zijn de kosten die zijn gemaakt voor het verantwoord beleggen beleid. Hieronder valt corporate governance, screening en uitsluiting van posities op basis van dit beleid.

De transactiekosten zijn de kosten die gemaakt worden om de effectentransactie tot stand te brengen en uit te voeren. Deze kosten zijn veelal op basis van een schatting tot stand gekomen, omdat er bijvoorbeeld bij transacties in de categorie vastrentende waarden niet separaat kosten in rekening worden gebracht, maar deze uiten zich in het verschil tussen de bied- en laat-spread. Daarnaast is het bij participatie in beleggingsfondsen niet exact te bepalen welke kosten er zijn gemaakt, daarvoor is er een schatting gemaakt van de 'turn-over' in de portefeuille en op basis van gemiddelde transactie kosten in de markt zijn de kosten bij benadering bepaald.

De totale kosten over 2013 bedragen €567.604. Uitgedrukt in een percentage van het gemiddeld belegd vermogen zijn de kosten 0,32% (2012: 0,42%). Hiervan zijn de geschatte transactiekosten bedragen 0,09% (2012: 0,15%) van het gemiddeld belegd vermogen.

De kosten in voorgaande tabel omvatten naast de kosten, zoals gerapporteerd in de jaarrekening dus ook een uitsplitsing van de 'onzichtbare kosten', die verrekend zijn in het beleggingsrendement en schattingen van kosten van de individuele transacties. In de jaarrekening worden alleen (directe) kosten getoond die het fonds op factuurbasis betaalt, waardoor deze cijfers niet aansluiten. Het doel van deze tabel is om extra inzicht te verschaffen in lijn met de rapporten van de AFM en de Pensioenfederatie.

1.7.13 Risicoparaagraaf

Het Financieel Toetsingskader ("FTK") voor pensioenfondsen is een onderdeel van de Pensioenwet. De regelgeving van het FTK werkt de economische risico's voor pensioenfondsen verbonden aan onder meer aandelen, valuta's en rente uit. Het vertaalt deze naar vereiste reserveposities en dekkingsgraden. Hiermee worden pensioenfondsen gedwongen te overwegen welk totaal risiconiveau ze kunnen of willen accepteren. Het bestuur zet, binnen de kaders van het geformuleerde risicobeleid, in op maximalisatie van het rendement op het vermogen.

Marktrisico

Verschillende risico's kunnen elkaar versterken of werken juist diversificerend. Om die reden wordt het risico van marktwaardebewegingen op totaalniveau getoetst.

Beheersmaatregelen:

- Gewenste risico's worden meegenomen in een ALM-studie. Het betreft de risico's waarbij gekozen wordt op basis van risico/rendement verwachtingen. Dit geldt niet voor 'ongewenste' risico's. Tot die laatste behoren liquiditeitsrisico, concentratierisico en tegenpartijrisico.

Renterisico

Een pensioenfonds loopt renterisico doordat de waarde van de verplichtingen van het fonds anders op renteveranderingen reageert dan de waarde van de beleggingen.

Beheersmaatregelen:

- Het renterisico wordt afgedekt voor 100% van de verplichtingen op basis van UFR.
- De netto impact van renteveranderingen op de dekkingsgraad worden in kwartaal- en risicorapportages inzichtelijk gemaakt.

Inflatierisico

Een pensioenfonds loopt inflatierisico doordat de waarde van de geïndexeerde pensioentoezeggingen anders op inflatieveranderingen reageert dan de waarde van de beleggingen. Het (gedeeltelijk) streven naar een reëel pensioen geeft een risico dat de verandering van de pensioenvoorzieningen als gevolg van inflatie niet gecompenseerd worden door een waardeverandering van de beleggingen.

Beheersmaatregelen:

- De indexatie-ambitie wordt in de ALM getoetst. In 2009 is het inflatierisico van het fonds nader onderzocht en op basis hiervan is toen besloten de portefeuille inflation-linked obligaties uit te breiden.
- De kans op indexatie wordt inzichtelijk gemaakt in de risicorapportage

Valutarisico

De waarde van beleggingen kan veranderen door schommelingen in de wisselkoersen ten opzichte van de euro.

Beheersmaatregelen:

- Op basis van het risicoprofiel wordt het valutarisico alleen afgedekt in een aantal specifieke beleggingscategorieën.

Aandelenrisico

Het risico op een daling van de marktwaarde van aandelen en zakelijke waarden.

Beheersmaatregelen:

- In de ALM wordt de gewenste allocatie naar aandelen en zakelijke waarden bepaald aan de hand van het risicoprofiel.
- In de portefeuille constructie wordt het gewenste aandelenrisico omgezet in een feitelijke portefeuille.
- Door middel van de risicorapportage wordt het aandelenrisico inzichtelijk gemaakt en waar nodig bijgestuurd.

Kredietrisico

Het risico dat een verlies optreedt als een kredietnemer zijn afgesproken betalingen niet nakomt of dat de kredietwaardigheid van een kredietnemer afneemt.

Beheersmaatregelen

- In de portefeuille constructie wordt op basis van risicomaten een allocatie naar vastrentende waarden bepaald.
- Binnen de beleggingsportefeuilles worden limieten opgenomen op kredietwaardigheidsratings van beleggingen in instrumenten, landen en/of sectoren, hiermee wordt de spreiding over kredietnemers gewaarborgd.

Liquiditeitsrisico

Het risico dat een fonds niet op korte termijn aan zijn betalingsverplichtingen kan voldoen.

Beheersmaatregelen

- Liquiditeitsrisico wordt bewaakt met behulp van stress tests. Deze geven inzicht in de mate waarin de portefeuille over voldoende liquiditeit beschikt om marktschokken op te vangen. Indien het pensioenfonds niet slaagt voor de stress test neemt het bestuur maatregelen.

Concentratierisico

Door gebrekkige spreiding kan concentratierisico ontstaan waarbij verliezen optreden doordat een te grote gevoeligheid bestaat naar één regio, sector of marktpartij.

Beheersmaatregelen

- Concentraties worden periodiek weergegeven in de risicorapportage. Op basis van analyses wordt beoordeeld of deze acceptabel zijn of dat deze teruggebracht moeten worden.

Tegenpartijrisico

Bij het aangaan van transacties met externe partijen (o.a. derivatenposities en het gebruik van securities lending) wordt exposure opgebouwd bij tegenpartijen. Een faillissement van een tegenpartij kan tot verliezen leiden.

Beheersmaatregelen

- Bij het aangaan van nieuwe derivatentransacties wordt de tegenpartij getoetst op kredietwaardigheid, bestaande exposure en aan de hand van de gehanteerde watchlist.
- Iedere tegenpartij mag – afhankelijk van de kredietwaardigheid – slechts een bepaald percentage van het totaal uitmaken.
- De kwaliteit van het onderpand wordt vooraf vastgelegd en voortdurend gemonitord.

Actief risico

Met actief risico wordt bedoeld de mate waarin de daadwerkelijke performance afwijkt van de strategische benchmark

Beheersmaatregelen

- Voor actief beheerde mandaten worden limieten op maximale tracking error gehanteerd. Daarmee wordt de afwijking ten opzichte van de benchmark gelimiteerd.

1.8 Financiële gegevens

In onderstaande tabel zijn de belangrijkste financiële parameters van het fonds weergegeven over de afgelopen vijf jaar.

(bedragen x EUR 1.000)	2013	2012	2011	2010	2009
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Feitelijke premie	13.874	12.981	11.176	10.302	10.896
Kostendeckende premie	15.193	14.392	12.416	9.460	11.606
Gedempte premie	10.977	10.387	10.389	8.948	9.492
Uitkeringen	2.323	531	469	519	204
Pensioenuitvoeringskosten	1.073	1.108	1.185	1.079	1.052
Pensioenvermogen	182.574	179.150	144.855	107.854	87.584
Reserves	32.948	34.613	13.701	10.097	12.548
Voorziening pensioenverplichting	149.626	144.537	130.748	96.957	73.836
Gemiddelde interest verplichtingen	3,1%	2,8%	2,7%	3,3%	3,8%
Aanwezige dekkingsgraad	122,0%	123,9%	110,8%	111,2%	118,6%
Vereiste dekkingsgraad	114,8%	112,2%	110,6%	110,6%	111,6%
Resultaat	-1.665	20.912	3.604	-2.451	12.973
Beleggingsportefeuille					
Aandelen	54.554	47.481	27.127	29.903	24.398
Vastrentende waarden	121.254	107.030	75.384	63.629	51.681
Derivaten	-4.376	16.489	39.267	140.017	8.953
Overige beleggingen	9.106	6.904	4.221	4.490	2.087
Belegd vermogen	180.538	177.904	145.999	238.039	87.159
Beleggingsperformance					
Beleggingsopbrengsten	-6.526	23.665	28.291	12.228	6.827
Beleggingsrendement (%) excl. hedgeresultaat	5,9%	12,7%	-2,3	9,5	19,0
Benchmark (%)	5,7%	13,1%	-1,5	9,7	18,0
Z-score	0,16	-0,02	-0,03	-0,16	0,50

2 Pensioenregeling

2.1 Inleiding

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de belangrijkste wijzigingen in de pensioenregeling van het fonds. De kenmerken van pensioenregeling van het fonds staan in de bijlage bij dit jaarverslag.

Daarna geeft het bestuur inzicht in de uitvoering van de pensioenregeling en in de uitvoeringskosten.

2.2 Wijzigingen in de pensioenregeling

Wijzigingen pensioenreglement per 1 januari 2013

Het pensioenreglement is per 1 januari 2013 als volgt gewijzigd:

- Ø De franchise is aangepast naar € 15.700;
- Ø Het maximum pensioengevend loon is aangepast naar € 46.000;
- Ø De flexibiliserings- en afkoopfactoren zijn aangepast.

Wijzigingen pensioenreglement per 1 januari 2014

Het pensioenreglement is per 1 januari 2014 als volgt gewijzigd:

- Ø De flexibiliserings- en afkoopfactoren zijn aangepast.
- De franchise en het maximum pensioengevend loon zijn per 1 januari 2014 niet gewijzigd ten opzichte van 2013.

2.3 Uitvoering van de pensioenregeling

2.3.1 Communicatie

Communicatie bleef in het verslagjaar een belangrijk thema voor het pensioenfonds. Wat heeft het pensioenfonds in 2013 aan communicatie gedaan?

Website

Regelmatig verschijnen nieuwsberichten op de website. Over de laatste stand van de dekkingsgraad, maar bijvoorbeeld ook over landelijke pensioencampagnes. Daarnaast verschijnt de blog van de voorzitter op de website van het fonds. In 2013 werd er ook een speciale themapagina aan de website toegevoegd met informatie over het Uniform Pensioenoverzicht. Werkgevers kunnen hier informatie downloaden over het UPO. Ook voor deelnemers is specifieke informatie beschikbaar. Op de website is verder een pensioenplanner beschikbaar waar deelnemers kunnen inloggen en hun persoonlijke pensioengegevens kunnen zien. Van de Pensioenplanner is in 2013 weinig gebruik gemaakt. Het websitebezoek lag in 2013 wat hoger dan in 2012.

Pensioenblog

In 2013 verscheen minimaal één keer per maand een blog van de voorzitter op de website van het pensioenfonds. In totaal leverde de blog 645 pagina bezoeken op. De blog wordt daarnaast ook op andere websites gepubliceerd.

Film

In 2013 maakte Reiswerk Pensioenen een korte film waarin een aantal pensioenclichés met een knipoog in beeld werden gebracht. In de film werd verwezen naar de pensioenblog op de website. De film en de blog waren te vinden op reiswerk-pensioenen.nl, het digitale platform voor de reisprofessional reiswerk.nl en op de website van brancheorganisatie ANVR. In totaal werd de film 415 keer bekeken. De film leverde het pensioenfonds een nominatie op voor de PBM communicatieprijs.

Aansluiting op landelijke campagnes

Reiswerk Pensioenen heeft in 2013 aandacht besteed aan landelijke initiatieven: Samen-sta-jij-sterk en de Pensioen 3-daagse. Door banners te plaatsen op de website die doorlinkten naar de betreffende websites en door artikelen op te nemen in de (digitale) nieuwsbrieven is verwezen naar de landelijke campagnes.

Monitoring social media

In 2013 werden nauwelijks via social media vragen gesteld over pensioen. De achterban reageert daarnaast ook nog maar weinig via social media op berichtgeving van Reiswerk Pensioenen. Mocht dit wel het geval zijn dan zorgt de monitoring ervoor dat deze signalen direct worden opgepikt en eventuele klantvragen door het Klant Contact Center kunnen worden beantwoord.

TravMagazine

TravMagazine is het grootste vakblad voor de reisbranche. In 2013 plaatste het pensioenfonds twee keer een spread in TravMagazine.. De verschijning van deze spreads leidde tot een (tijdelijke) toename van het bezoek aan de website van het pensioenfonds.

Meten van communicatie-effecten

In 2013 is de effectiviteit van de communicatieaanpak niet gemeten. Reiswerk Pensioenen deed in het najaar van 2012 al mee aan het Benchmark Onderzoek Pensioenfonds van TNS NIPO, waarin het effect van diverse communicatiemiddelen is gemeten.

2.3.2 Volumeveranderingen

Afkoop van het pensioen

Vanaf november 2012 is het beleid van Reiswerk Pensioenen dat alleen kleine pensioenen lager dan €200 op initiatief door het pensioenfonds worden afgekocht. Op verzoek van de deelnemer kan afkoop plaatsvinden indien het afkoopbedrag lager is dan € 450. Daarvóór kocht het pensioenfonds alleen pensioenen lager dan € 100 af. In 2013 werd het ouderdomspensioen in 2.298 gevallen afgekocht.

Individuele waardeoverdracht

Het fonds werkt mee aan individuele waardeoverdracht bij wisseling van dienstverband. Het doel hiervan is de bestrijding van pensioenbreuk en het voorkomen van versnippering van pensioenaanspraken bij deelnemers en gewezen deelnemers. In 2013 handelde het fonds financieel 41 inkomende en 153 uitgaande waardeoverdrachten af.

2.3.3 Verloopoverzicht deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden

	Deelnemers	Gewezen deelnemers	Arbeidsongeschikte deelnemers	Gepensioneerden	Gepensioneerden zonder uitkering	Totaal
Stand per 1 januari 2013	6.605	11.463	46	229	14	18.357
Van gewezen dln naar dln	451	-451	0	0	0	0
Van dln naar gewezen dln	-1.260	1.260	0	0	0	0
Arbeidsongeschiktheid	-2	0	2	0	0	0
Revalidering	0	0	0	0	0	0
Pensionering	-21	-29	-1	46	5	0
Toetreding	1.276	592	0	154	3	2.025
Overlijden	-6	-10	0	-1	-2	-19
Waardeoverdracht	-18	-135	0	0	0	-153
Afkoop klein pensioen	-3	-2.147	0	-147	-1	-2.298
Beeindiging tijdelijke uitkering	0	0	0	0	0	0
Overige oorzaken	-2	21	-1	0	0	18
Stand per 31 december 2013	7.020	10.564	46	281	19	17.930

Toelichting bij het overzicht:

Deelnemers: de ultimo stand betreft de werknemers die op 31 december vanwege een dienstverband in de bedrijfstak of vanwege vrijwillige voortzetting deelnemer zijn.

Arbeidsongeschikte deelnemers: het aantal betreft deelnemers die alleen pensioen opbouwen vanwege de regeling van premievrije opbouw wegens arbeidsongeschiktheid. Het kan dan gaan om volledige arbeidsongeschiktheid of om gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid en geen dienstverband in de branche.

Gepensioneerden: het aantal betreft de periodieke pensioenuitkeringen. Deelnemers die 65 worden, worden afgeboekt met de mutatie pensionering bij 'Deelnemers', 'Gewezen deelnemers' of 'Arbeidsongeschikte deelnemers'. Vervolgens worden deze deelnemers met dezelfde mutatie opgeboekt bij 'Gepensioneerden'. De mutatie toetredingen bij 'Gepensioneerden' betreft dus niet deelnemers die pensioneren, maar alleen de ingang van het nabestaanden- en wezenpensioen.

Gepensioneerden zonder uitkering: dit zijn gepensioneerden waaraan de uitkering niet kan worden toegekend, omdat deze personen niet traceerbaar zijn, danwel hun uitkering niet hebben opgevraagd.

Afkoop: wanneer een deelnemer of gewezen deelnemer 65 wordt en zijn pensioen direct wordt afgekocht, wordt deze afkoop vermeld in de kolom 'Deelnemers' of 'Gewezen deelnemers'. Een afkoop van het nabestaanden- en wezenpensioen staat vermeld in de kolom 'Gepensioneerden'.

Waardeoverdrachten: bij de waardeoverdrachten staan in dit mutatieoverzicht alleen de uitgaande waardeoverdrachten vermeld. Deelnemers met een inkomende waardeoverdracht hebben geen invloed op het aantal. De mutatie overige oorzaken bestaat voornamelijk uit een correctie van in het verleden ten onrechte opgenomen deelnemers.

2.3.4 Meerjarenoverzicht

	2013	2012	2011	2010	2009
Aantallen					
Werkgevers ultimo ¹	675	733	725	720	753
Deelnemers ultimo ²	7.066	6.651	7.233	7.257	7.578
Gewezen deelnemers	10.564	11.463	10.138	9.410	8.999
Gepensioneerden					
Ouderdompensioen	225	180	143	105	69
Partnerpensioen	44	39	35	29	25
Wezenpensioen	12	10	10	10	10
Premiepercentage					
Ouderdoms- en partnerpensioen	17,2%	17,2%	14,5%	14,5%	14,5%
Opbouwpercentage per dienstjaar					
Ouderdompensioen	1,65%	1,65%	1,65%	1,65%	1,65%
Toeslag op pensioen en pensioenaanspraken	2,0%	0,20%	0,20%	0,00%	1,10%

2.3.5 Uitbesteding

Het bestuur heeft de uitvoering van het pensioenbeheer en het vermogensbeheer uitbesteed aan Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V. en Syntrus Achmea Vermogensbeheer B.V. Het bestuur heeft deze organisaties gemandateerd voor de hieraan verbonden werkzaamheden.

In 2013 zijn de contracten met Syntrus Achmea Pensioenbeheer en Syntrus Achmea Vermogensbeheer voor onbepaalde tijd verlengd, nadat in 2012 over de nieuwe contracten uitgebreid is onderhandeld.

Het fonds en Syntrus Achmea hebben hun afspraken over uitbesteding vastgelegd in een uitvoeringsovereenkomst. Bij deze overeenkomst zijn het fonds en de genoemde bedrijfsonderdelen van Syntrus Achmea partij.

Nadere afspraken over de kwaliteit van de dienstverlening zijn vastgelegd in aparte dienstverleningsovereenkomsten (DVO's) voor pensioenbeheer, vermogensbeheer en actuariael advies. Deze overeenkomsten bieden de mogelijkheid om de bestaande dienstverlening tussentijds aan te passen of nieuwe diensten toe te voegen. Het bestuur en de uitvoerder leggen eventuele nieuwe afspraken altijd contractueel vast. Elk kwartaal wordt aan het fonds door Syntrus Achmea Pensioenbeheer gerapporteerd over de DVO-afspraken. Deze worden besproken in het voorzittersoverleg. Ook van Syntrus Achmea Vermogensbeheer B.V. ontving het bestuur elk kwartaal een rapportage. Deze worden besproken in de bestuursvergaderingen.

¹ In het meerjarenoverzicht zijn alle, bij het pensioenfonds aangesloten, werkgevers met personeel weergegeven. In het overzicht is het aantal werkgevers van 2009 gecorrigeerd. In 2009 is voor het vaststellen van het aantal werkgevers niet de juiste definitie gebruikt waardoor ook alle werkgevers zonder personeel werden meegerekend.

² Inclusief de deelnemers met premievrije opbouw wegens arbeidsongeschiktheid. In de voorgaande jaarverslagen was dit het aantal deelnemers exclusief de deelnemers met premievrije opbouw wegens arbeidsongeschiktheid.

Het pensioenfonds heeft twee zetels in de klantenraad van Syntrus Achmea. De leden van de Klantenraad kiezen uit hun midden een Raad van Advies. De Raad van Advies adviseert de directie van Syntrus Achmea gevraagd en ongevraagd. De vice-voorzitter van Reiswerk Pensioenen heeft namens de klantenraad plaats in de Raad van Advies.

2.4 Kosten uitvoering pensioenbeheer

Het bestuur maakt voor de uitvoering van de regeling diverse kosten. De kosten van pensioenbeheer bedragen voor 2013 € 1.073.088. Omgerekend is dit € 146 per deelnemer en gepensioneerde (in 2012: € 161). De kosten van pensioenbeheer per deelnemer, gewezen deelnemer en gepensioneerde zijn € 59,92 (in 2012: € 60,41).

Het bedrag aan uitvoeringskosten voor het pensioenbeheer bestaat uit:

- Kosten deelnemers en gepensioneerden	€ 434.423
- Werkgeverskosten	€ 160.190
- Kosten bestuur en financieel beheer	<u>€ 478.475</u>
Totaal	€ 1.073.088

De kosten van de deelnemers en gepensioneerden hebben betrekking op alle werkzaamheden die in de pensioenadministratie moeten worden verricht om de aanspraken juist te administreren en de deelnemer volledig te informeren: zoals pensioentoekenningen, betalen uitkeringen, verwerken waardeoverdrachten, afkoop, helpdesk, communicatie met deelnemers/gepensioneerden.

De werkgeverskosten hebben betrekking op de activiteiten die voortvloeien uit de contacten met de werkgever. Het gaat om kosten voor de aanlevering en verwerking van de werknemergegevens, de aanmaak van premienota's en de premie-incasso, helpdesk werkgever, communicatie met werkgever. Hierbij horen ook de kosten voor het aansluiten van nieuwe werkgevers.

De kosten van bestuur en financieel beheer hebben betrekking op kosten verbonden aan het besturen van het fonds, het secretariaat van het bestuur en adviseurs. Ook vallen hieronder de kosten verbonden aan het toezicht van DNB, AFM, actuaris, accountant, financieel beheer en juridische kosten. Het bestuur streeft er voortdurend naar om de kosten te verlagen

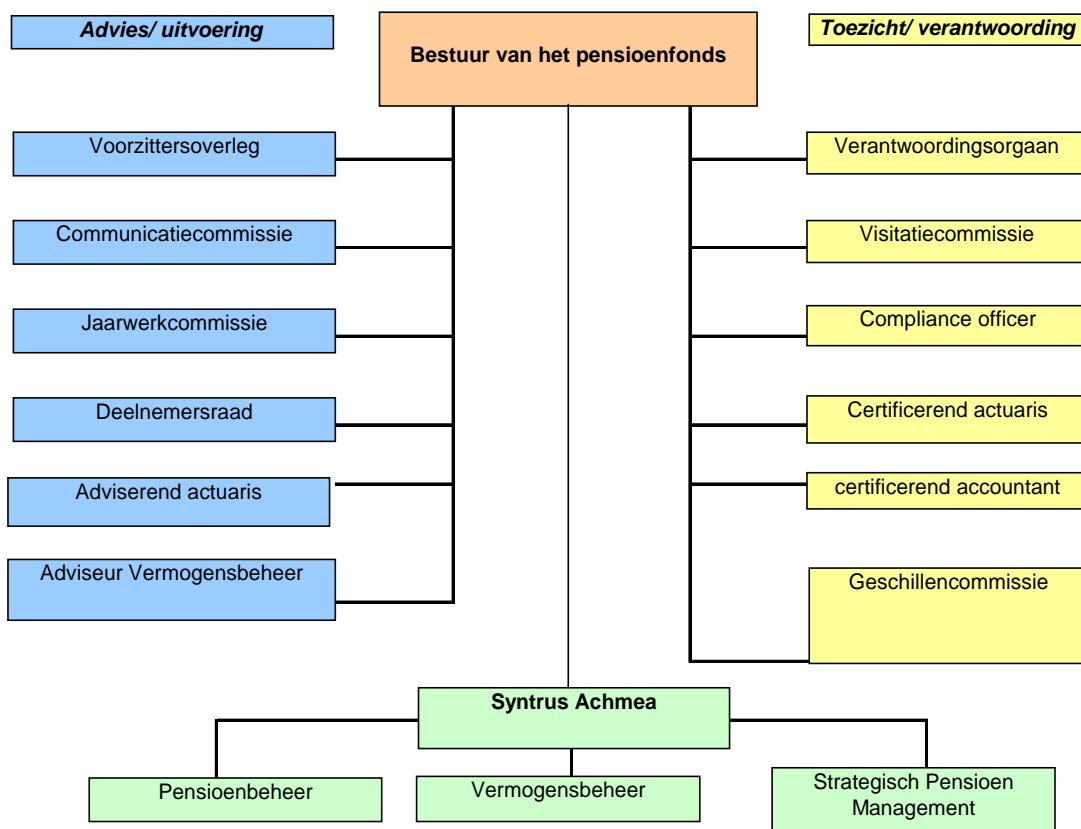
3 Ontwikkelingen in pensioenfondsbestuur/ governance

3.1 Organisatie van het pensioenfonds

Het bestuur van het pensioenfonds bestaat uit zes personen en vergadert minimaal 4 keer per jaar. Het bestuur laat zich bij haar besluitvorming adviseren door de deelnemersraad. Het verantwoordingsorgaan beoordeelt vervolgens het gevoerde beleid.

Elke drie jaar beoordeelt de visitatiecommissie de beleids- en bestuursprocedures en –processen, de checks en balances binnen het fonds, de manier waarop het fonds wordt aangestuurd en de manier waarop het bestuur omgaat met de risico's op de korte en langere termijn. In het jaarverslag van 2012 is een samenvatting van het laatste visitatierapport opgenomen.

In verband met toenemende complexiteit en de vele taken van het bestuur heeft het fonds een aantal bestuurlijke commissies ingesteld. Deze commissies doen voorbereidend werk in kwesties waarover het bestuur een besluit moet nemen. Zij kunnen in de voorbereidingsfase dieper ingaan op de achtergronden en consequenties van te nemen beleidsbeslissingen. Dit komt het besluitvormingsproces ten goede. Tevens kan voor verdere uitvoering van besluiten een specifiek mandaat aan de commissies worden verleend. De commissies zijn altijd paritair samengesteld. In onderstaand organogram is de organisatie van het pensioenfonds weergegeven. Informatie over de specifieke samenstelling van de verschillende organen is opgenomen in de bijlage.

3.2 Wet Versterking Bestuur Pensioenfondsen

Het bestuur heeft in 2013 een besluit genomen over het in te voeren nieuwe bestuursmodel dat op basis van de Wet versterking bestuur pensioenfondsen ingevoerd moet gaan worden per 1 juli 2014. De sociale partners hebben het bestuur geadviseerd om het aangepaste paritaire model in te voeren. Het bestuur heeft besloten dit advies op te volgen en het aangepaste paritaire model vanaf 1 juli 2014 te gaan hanteren. De voorgenomen besluiten zijn voorgelegd aan het verantwoordingsorgaan en de deelnemersraad. Deze organen hebben ook positief geadviseerd.

De overwegingen van het bestuur om te kiezen voor het paritair model zijn:

1. invloed van de belanghebbenden op het bestuursbeleid
De achterban van het fonds wil een directe invloed op het te bepalen beleid. Dat kan het beste via bestuursleden die worden voorgedragen door de diverse bij Reiserwerk Pensioenen betrokken organisaties en expliciet niet via externe deskundigen die het beleid bepalen;
2. deskundigheid en geschiktheid
Uit de zelfevaluatie is gebleken dat de aanwezige bestuurders deskundig en geschikt zijn. Opleiding is een continu proces. Daar waar nodig zal het deskundigheidsplan steeds verder worden aangescherpt. Ook de individuele deskundigheidsplannen moeten hierin gaan voorzien. Daar waar nodig worden adviseurs ingehuurd die het bestuur adviseren op diverse gebieden. Dat is staand beleid van het fonds. Deskundigheid wordt al ingehuurd op verschillende terreinen, waaronder vermogensbeheer, actuariaat, communicatie en btw kennis;
3. tijdsbeslag
Het bestuur voorziet dat het benodigd tijdsbeslag de komende tijd toeneemt. Hiervoor heeft het bestuur reeds besloten om te overwegen het aantal commissies uit te breiden. Op de bestuursagenda staan voorstellen voor de installatie van een beleggingsmonitoringcommissie en een auditcommissie naast de reeds bestaand jaarwerk- en communicatie commissies. Het bestuur is van mening dat dit afdoende is om het besturen van het fonds toekomstbestendig te maken. Hiervoor is het momenteel niet nodig om het aantal bestuursleden uit te breiden dan wel om externe deskundigen aan het bestuur toe te voegen;
4. toezicht
toezicht moet transparant voor de belanghebbenden ingevuld worden. Toezicht vanuit een Raad van Toezicht is transparanter en beter te begrijpen door deelnemers, gepensioneerden en werkgevers, dan toezicht door niet uitvoerende bestuursleden die onderdeel zijn van het bestuur zelf. Een nadeel hiervan is dat dit 'externe' toezicht de besluitvorming zal vertragen. Aan de andere kant is het een voordeel dat naar verwachting het besluitvormingsproces zorgvuldiger zal gebeuren. Dit voordeel weegt op tegen het genoemde nadeel;
5. kosten
Gezien de omvang van het fonds wil het bestuur de bestuurskosten niet meer laten stijgen dan strikt noodzakelijk is. Het bestuur verwacht dat de benodigde capaciteit van externe deskundigen in een toezichtsrol lager zal zijn dan van niet uitvoerende deskundigen binnen het bestuur. De kosten zullen dan ook lager zijn in het paritair model dan in de overige modellen;
6. vertegenwoordiging gepensioneerden
Reiserwerk pensioen is een jong fonds met weinig gepensioneerden. Vertegenwoordiging kan voorlopig uitstekend gebeuren vanuit de vakbondsvertegenwoordigers.

Het bestuur heeft op 31 maart 2014 het totaalpakket van wijzigingen in de governance aan DNB voorgelegd. DNB heeft aangegeven, dat zij met hun oordeel over dit pakket komen vóór 1 juli 2014, zodat het bestuur de nieuwe organen, raad van advies en verantwoordingsorgaan, tijdig kan inrichten.

Voor de leden van het verantwoordingsorgaan vanuit deelnemerszijde (6 leden) en het lid namens de gepensioneerden zijn in het tweede kwartaal 2014 verkiezingen gehouden.

3.3 Samenwerking met CAO-partijen

Vanaf 1 januari 2014 geldt er een nieuw fiscaal kader voor pensioenregelingen. De fiscale pensioenrichtleeftijd is daarbij gesteld op 67 jaar. Sociale partners in de reisbranche dienden daarom in 2013 een besluit te nemen over de vormgeving van de pensioenregeling per 1 januari 2014. Sociale partners hebben in overleg met het bestuur van het pensioenfonds besloten om de pensioenrichtleeftijd in 2014 vooralsnog op 65 jaar te laten en het besluit om de verhoging van de pensioenrichtleeftijd naar 67 jaar uit te stellen en mee te nemen in de wijzigingen in verband met het nieuwe pensioencontract per 1 januari 2015, waarover in de loop van 2014 een keuze is te maken. Voordeel van deze optie is, dat er een beperkte (of mogelijk zelfs geen) aanpassing in de administratie en communicatie voor 2014 hoeft plaats te vinden.

Op basis van de resultaten van de in het najaar uitgevoerde ALM studie, de gunstige dekkinggraad en financiële vooruitzichten heeft het bestuur aan CAO-partijen in overweging gegeven om in de nieuwe pensioenregeling de mogelijkheid voor inhaalindexatie op te nemen.

Het bestuur heeft de CAO-partijen het advies gegeven om de uitzondering van seizoenswerkers van de pensioenregeling, in de nieuwe CAO te schrappen. Dat zal als gevolg hebben dat seizoenswerkers wél pensioen opbouwen en dat voor hen ook premie betaald moet worden.

Tevens heeft het bestuur in 2013 overleg gevoerd met CAO-partijen over de keuze voor het nieuwe bestuursmodel in 2014. Zie hiervoor hoofdstuk 3.2.

3.4 Goed pensioenfondsbestuur

Code pensioenfondsen

Bij het nader invullen van de bestuursstructuur op basis van de per 1 juli 2014 in te voeren nieuwe paritair bestuursmodel heeft het bestuur nadrukkelijk gekeken naar hetgeen hierover in de Code Pensioenfondsen is opgenomen. Deze Code is gezamenlijk door de Pensioenfederatie en de STAR ontwikkeld in het kader van het wetsvoorstel Versterking bestuur pensioenfondsen. De Code is in de plaats gekomen van de Principes voor goed pensioenfondsbestuur uit 2005. De Code gaat over het besturen van een pensioenfonds, het intern toezicht daarop en over het afleggen van verantwoording over wat het pensioenfonds doet, wat een pensioenfonds gepland en gerealiseerd heeft.

Deskundigheidsbevordering

Het uitgangspunt van het bestuur is dat alle bestuursleden vanaf de eerste dag aan alle geschiktheidseisen voldoen. Het fonds zorgt er op die manier voor dat bestaande en nieuwe pensioenfondsbestuurders deskundig en geschikt zijn. Het bestuur van Reiswerk Pensioenen heeft in 2012 een nieuw deskundigheidsplan vastgesteld waarin de kaders van het toetsen en bevorderen van de collectieve en individuele deskundigheid van bestuursleden worden beschreven. Het bestuur wil niet alleen beschikken over voldoende kennis maar ook over de noodzakelijke competenties om daadkrachtig en effectief de bestuursfunctie uit te oefenen. Het bestuur heeft dan ook een competentieprofiel waaraan alle bestuursleden moeten voldoen. Dit profiel wordt ook gehanteerd bij de benoeming van nieuwe bestuursleden. De bestuursleden hebben bij wijze van nulmeting aan het einde van 2012 een kennis- en competentietoets gedaan. In 2013 is gewerkt aan het op peil houden van de deskundigheid.

Bij de benoeming van de heer Boot in het bestuur van het fonds heeft het bestuur van te voren goed gekeken of de heer Boot geschikt is en voldoet aan het competentieprofiel. Hierna heeft het bestuur de heer Boot aangemeld als nieuwe bestuurder bij DNB, waarbij aan DNB is overlegd op basis waarvan het bestuur de heer Boot geschikt acht als bestuurder van het fonds. In februari 2014 heeft DNB aangegeven geen bezwaar te hebben tegen de benoeming.

Naleving gedragscode en compliance officer

Het bestuur heeft een gedragscode die wordt nageleefd door de bestuursleden van het fonds. Doel van deze gedragscode is het stellen van regels en richtlijnen voor bestuursleden en medewerkers. Deze regels moeten belangenconflicten tussen het fonds en betrokkenen in de privé sfeer voorkomen. Daarnaast is geregeld hoe moet worden omgegaan met vertrouwelijke informatie van het fonds. De gedragscode bevordert de transparantie en zorgt ervoor dat alle betrokkenen, ook voor hun eigen bescherming, duidelijk

weten wat wel en niet geoorloofd is. Elk bestuurslid verklaart schriftelijk de gedragscode te zullen naleven. De compliance officer bewaakt de correcte naleving van de gedragscode. De compliance werkzaamheden zijn uitbesteed aan Groenewegen Haket Ammerlaan Accountants. Van dit kantoor fungeert de heer G.J. Mersch AA als compliance officer. Uit de rapportage van de compliance officer van begin 2014 zijn geen bijzonderheden gebleken.

Intern toezicht

Het intern toezicht is vormgegeven door middel van een visitatiecommissie. De visitatiecommissie bestaat uit drie onafhankelijke, deskundige personen. De visitatiecommissie heeft als opdracht om eens per drie jaar het functioneren van (het bestuur van) het pensioenfonds kritisch te bezien. De leden zijn op geen enkele wijze betrokken bij het functioneren van het fonds. De leden worden benoemd door het fonds en dienen te beschikken over meerjarige bestuurlijke ervaring en in staat te zijn het functioneren van het bestuur te beoordelen. De visitatieopdracht is verstrekt aan VisitatieOpMaat.

De visitatiecommissie dient een onafhankelijk oordeel te vellen over het functioneren van het bestuur als zodanig. In die beoordeling dienen de volgende zaken te worden betrokken:

- het beoordelen van beleids- en bestuursprocedures, bestuursprocessen en de checks and balances binnen het pensioenfonds;
- het beoordelen van de wijze waarop het pensioenfonds wordt aangestuurd;
- het beoordelen van de wijze waarop door het bestuur wordt omgegaan met de risico's op de langere termijn.

De visitatiecommissie is in oktober 2012 gestart met de visitatie. Het visitatierapport is in het tweede kwartaal van 2013 aan het bestuur gepresenteerd. In het jaarverslag van 2012 is een samenvatting van dit rapport opgenomen.

Per 1 juli 2014 wordt bij de invoering van het nieuwe paritair model de visitatiecommissie afgeschaft. Het interne toezicht wordt vanaf dat moment ingevuld door een raad van toezicht.

Risicobeheer

In 2011 heeft het bestuur in kaart gebracht welke risico's inherent zijn aan de activiteiten van het fonds. Vanuit de risicoperceptie van het bestuur is toen een rangorde van de risico's gemaakt. Op basis hiervan was een risicomatrix opgesteld, waarin wordt weergegeven hoe de gedefinieerde risico's beheerst worden en voor welke risico's beheersingsprocessen ontwikkeld moeten worden. De risico's worden onderscheiden in financiële en niet-financiële risico's. Voor elk risico is beschreven welke beheersingsmaatregelen zijn vastgesteld. Het bestuur heeft in 2013 de risico's, met de bijbehorende beheersmaatregelen, opnieuw beoordeeld. Hierbij is vastgesteld dat de genomen beheersmaatregelen adequaat werken.

Het bestuur heeft in 2014 besloten om een beleggingsmonitoringcommissie op te richten en per 1 juli 2014 een auditcommissie. In de beleggingsmonitoringcommissie worden ondermeer de risico's die verband houden met het vermogensbeheer en balansmanagement bewaakt. In de auditcommissie alle overige risico's.

3.5 Toezichthouder AFM en DNB

3.5.1 Autoriteit Financiële Markten (AFM)

De AFM houdt toezicht op de communicatie van pensioenfondsen. Dit toezicht is verankerd in twee wetten, te weten:

- § De Pensioenwet;
- § De Wet verplichte beroepspensioenregeling.

De AFM houdt toezicht op het gedrag van pensioenuitvoerders om consumenten te beschermen.

In 2013 heeft het bestuur aan AFM gemeld dat in 2013 aan 260 personen niet voor de wettelijke termijn van 1 oktober een UPO (uniform pensioenoverzicht) is gestuurd. Van deze deelnemers waren de gegevens van het dienstverband onjuist of ontbraken de juiste salarisgegevens. Deze deelnemers hebben hun UPO wel ontvangen voor 1 januari 2014.

3.5.2 De Nederlandsche Bank (DNB)

DNB is als toezichthouder belast met prudentieel toezicht. Dit toezicht richt zich op de financiële stevigheid van financiële ondernemingen inclusief pensioenfondsen. Doel is bij te dragen aan de stabiliteit van de financiële sector. Het pensioenfonds informeert DNB over alle wijzigingen in statuten, reglementen en in de actuariële en bedrijfstechnische nota (abtn). Tevens legt het pensioenfonds jaarlijks uiterlijk 30 juni het jaarverslag en de daarbij behorende verslagstaten ter beoordeling aan DNB voor. Maandelijks rapporteert het pensioenfonds aan DNB over zijn financiële positie inclusief de dekkingsgraad. Tot slot worden benoemingen van (plaatsvervangende) bestuursleden vooraf door DNB getoetst. In het verslagjaar 2013 zijn geen aanwijzingen en boetes door DNB opgelegd aan het fonds.

3.6 Slotopmerkingen

In de, op de volgende pagina's, opgenomen jaarrekening staan de financiële gegevens over het boekjaar 2013 vermeld. Tot slot bedanken wij iedereen die in het verslagjaar heeft bijgedragen aan het goed functioneren van het pensioenfonds.

De Meern, 19 juni 2014

H.W.T. de Vaan
Voorzitter

F. Radstake
Vicevoorzitter

J.W.M. Verborg
Bestuurslid

H. Wever
Bestuurslid

J.W. Eggen
Bestuurslid

W.J. Boot
Bestuurslid

4 Jaarrekening

In dit hoofdstuk presenteert het bestuur van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Reisbranche statutair gevestigd te De Meern de jaarrekening over boekjaar 2013 eindigend op 31 december 2013. In hoofdstuk 9 Overige gegevens volgen de verklaringen van de certificerend actuaire en van de onafhankelijk accountant van het pensioenfonds.

De in dit hoofdstuk vermelde bedragen zijn in duizenden euro's, tenzij anders is aangegeven.

4.1 Balans per 31 december

(Na voorgestelde bestemming van het saldo van baten en lasten)

(x € 1.000)	Toelichting	2013	2012
	*)	EUR	EUR
Activa			
Aandelen		54.554	47.481
Vastrentende waarden		121.254	107.030
Derivaten		19.737	47.308
Overige beleggingen		9.106	6.905
Beleggingen voor risico fonds	4.5.1	204.651	208.724
Vorderingen en overlopende activa	4.5.2	1.860	1.187
Overige activa	4.5.3	787	2.402
		207.298	212.313
Passiva			
Stichtingskapitaal en reserves	4.5.4	32.948	34.613
Technische voorziening voor risico fonds		149.626	144.537
Technische voorzieningen	4.5.5	149.626	144.537
Overige schulden en overlopende passiva	4.5.6	24.724	33.163
		207.298	212.313
*) De nummering verwijst naar de toelichting			
Dekkingsgraad op basis van FTK (in %)	4.5.4	%	%
Nominaal		122,0	123,9

4.2 Staat van baten en lasten

(x € 1.000)	Toelichting	2013	2012
		EUR	EUR
Baten			
Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)	4.6.1	13.874	12.981
Beleggingsresultaten risico fonds	4.6.2	-6.526	23.665
Overige baten	4.6.3	2	31
		7.350	36.677
Lasten			
Pensioenuitkeringen	4.6.4	2.323	531
Pensioenuitvoeringskosten	4.6.5	1.073	1.108
Mutatie technische voorzieningen:			
· Pensioenopbouw	4.6.6	12.219	11.755
· Indexering en overige toeslagen	4.6.7	2.824	259
· Rentetoevoeging	4.6.8	531	2.103
· Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	4.6.9	-2.077	-314
· Wijziging marktrente	4.6.10	-8.250	-369
· Wijziging overige actuariële uitgangspunten	4.6.11	-	795
· Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	4.6.12	-291	-269
· Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen	4.6.13	133	-171
		5.089	13.789
Saldo overdrachten van rechten	4.6.12	342	233
Overige lasten	4.6.14	188	104
		9.015	15.765
Saldo van baten en lasten		-1.665	20.912

Samenvatting van de actuariële analyse

(x € 1.000)			2013	2012
			EUR	EUR
Premieresultaat			391	-99
Interestresultaat			1.193	21.931
Overig resultaat			-3.249	-920
Saldo van baten en lasten			-1.665	20.912

Bestemming van het saldo van baten en lasten

(x € 1.000)			2013	2012
			EUR	EUR
Gebonden reserve			4.637	3.682
Beleidsreserve			-6.302	17.230
Saldo van baten en lasten			-1.665	20.912

4.3 Kasstroomoverzicht

		2013	2012
(x € 1.000)			
		EUR	EUR
Kasstroom uit pensioenactiviteiten			
Ontvangen premies		13.035	12.392
Ontvangen w aardeoverdrachten		533	196
Betaalde pensioenuitkeringen		-2.312	-537
Betaalde w aardeoverdrachten		-757	-565
Aflossing achtergestelde lening		-2.000	-
Betaalde pensioenuitvoeringskosten		-954	-1.303
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten		7.545	10.183
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten			
Verkopen en aflossingen van beleggingen		173.724	128.386
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten		240	184
Aankopen beleggingen		-182.597	-136.591
Betaalde kosten van vermogensbeheer		-316	-310
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten		-8.949	-8.331
Mutatie liquide middelen		-1.404	1.852
Stand liquide middelen per 1 januari		2.406	554
Stand liquide middelen per 31 december *)		1.002	2.406
*) De liquide middelen zijn als volgt opgebouwd:			
- deel opgenomen onder de Beleggingen voor risico fonds (zie 8.5.1)		215	4
- overige liquide middelen (opgenomen onder de Overige activa - 8.5.3)		787	2.402
		1.002	2.406

4.4 Algemene toelichting

4.4.1 Inleiding

Het doel van het pensioenfonds is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden. Het pensioenfonds geeft invulling aan de uitvoering van de in de branche verplicht gestelde pensioenregeling.

4.4.2 Overeenstemmingsverklaring

De Jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. De bedragen opgenomen in de jaarrekening zijn vermeld in duizenden euro's, tenzij anders is aangegeven.

Het bestuur heeft op 3 juni 2014 de jaarrekening opgemaakt.

4.4.3 Algemene grondslagen

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post "nog af te wikkelen transacties". Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief transactiekosten, provisies, valutakoersverschillen e.d., worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum. Alle valutakoersverschillen zijn verwerkt in de staat van baten en lasten.

	31 december 2013	gemiddeld 2013	31 december 2012	gemiddeld 2012
	EUR	EUR	EUR	EUR
CAD	1,464	1,388	1,313	1,317
CHF	1,226	1,216	1,207	1,210
DKK	7,460	7,461	7,461	7,447
GBP	0,832	0,822	0,811	0,823
NOK	8,360	7,849	7,337	7,542
SEK	8,850	8,713	8,577	8,738
USD	1,378	1,348	1,318	1,308

4.4.4 Specifieke grondslagen

Beleggingen

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd op reële waarde. Participaties in beleggingspools en -instellingen die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor die onderliggende beleggingen (look-through benadering).

Vorderingen en schulden uit beleggingen welke samenhangen met een specifieke beleggingscategorie worden onder beleggingsdebiteuren dan wel -crediteuren opgenomen in de betreffende beleggingscategorie.

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd op reële waarde. De reële waarde is de beursnotering per balansdatum.

De reële waarde van niet beursgenoteerde participaties is bepaald op basis van de laatst bekende intrinsieke waarde. Dit is het aandeel in het zichtbare eigen vermogen.

Vastrentende waarden

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd op reële waarde. De reële waarde is de per balansdatum geldende beurskoers.

Niet beursgenoteerde vastrentende waarden worden gewaardeerd tegen reële waarde. Deze waarde wordt bepaald door de te ontvangen kasstromen (rente, aflossingen en verwachte boeterente bij vervroegde aflossingen) contant te maken op basis van geldende marktrente, waarin opgenomen een opslag voor debiteurenrisico en liquiditeitsrisico.

Deposito's en vorderingen op banken worden gewaardeerd op verkrijgingsprijs.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd op reële waarde, zijnde de marktwaarde van het contract. Voor beursgenoteerde contracten is dit de beurskoers per balansdatum. Voor niet beursgenoteerde contracten is de waardering gebaseerd op beschikbare marktinformatie als input voor gehanteerde waarderingsmodellen.

Creditposities in derivaten worden separaat verantwoord onder de overige schulden.

Overige beleggingen

Beleggingen in commodities zijn veelal niet-beursgenoteerde derivatencontracten. Voor niet beursgenoteerde contracten wordt de waardering gebaseerd op beschikbare marktinformatie als input voor de gehanteerde waarderingsmodellen.

Geldmarktbeleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde, zijnde de contante waarde van de toekomstige kasstromen (rente en aflossing). Posities in rekening courantsaldi worden tegen verkrijgingsprijs gewaardeerd.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij de eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na de eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Overige activa

Onder meer worden hieronder de liquide middelen opgenomen voor zover dit banktegoeden betreft welke onmiddellijk opeisbaar zijn. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen.

Stichtingskapitaal en reserves

Algemeen

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

In de toelichting wordt opgenomen het krachtens de Pensioenwet minimaal vereiste eigen vermogen volgens de in het Besluit Financieel ToetsingsKader (FTK) voorgeschreven berekeningsmethodiek als het surplusvermogen.

Beleidsreserve

De beleidsreserve is een sluitpost, waaraan uit het resultaat wordt toegevoegd of onttrokken nadat de gebonden reserve en de egaliseringsreserve op het juiste niveau zijn gebracht.

Gebonden reserve

De gebonden reserve wordt vastgesteld op de hoogte van de wettelijk vereiste reserves.

Egaliseringsreserve

De egaliseringsreserve wordt gevuld door de positieve resultaten op premie, daarbij worden negatieve resultaten onttrokken aan deze reserve. Het resultaat op premie wordt in dit verband vastgesteld als het verschil tussen de kostendekkende premie op marktrente en de gedempte kostendekkende premie (op basis van een rendement van 4%). Als de marktrente hoger is dan 4% leidt dit tot een positief resultaat op premie en daarmee tot een toevoeging aan de reserve en andersom. De reserve bedraagt maximaal 50% van de totale premie in een boekjaar. Aangezien de marktrente lager is dan 4% is de kostendekkende premie hoger dan de gedempte premie. Hierdoor is er geen sprake van een toevoeging aan de egaliseringsreserve. Zowel ultimo 2013 als ultimo 2012 is het saldo van de egaliseringsreserve nihil.

Technische voorziening

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds wordt gewaardeerd op reële waarde. De reële waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en

de onvoorwaardelijke (toeslag)toezeggingen.

De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. Vanaf 2012 betreft dit de rentetermijnstructuur op basis van een driemaandsgemiddelde met toepassing van de Ultimate Forward Rate. Het hanteren van de UFR houdt in dat voor ver in de toekomst liggende verplichtingen (20 jaar tot 60 jaar) een aangepaste rentecurve wordt gehanteerd. Voor verplichtingen korter dan 20 jaar geldt de rentetermijnstructuur op basis van een driemaandsgemiddelde.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of de opgebouwde pensioenaanspraken worden geïndexeerd. Alle per balansdatum bestaande toeslagbesluiten (ook voor toeslagbesluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex ante condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van de toekomstige opbouw waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen per 31 december 2013:

- Overlevingstafels: AG prognosetafels 2012-2062, waarbij de sterftekansen zijn vermenigvuldigd met een leeftijdsafhankelijke factor die zijn gebaseerd op de ervaringssterfte van de retailsector.
- Voor de berekening van de technische voorzieningen voor nog niet ingegane partnerpensioenen wordt een partnerfrequentie gehanteerd volgens de sterftetafel GBM/V 1985-1990, met uitzondering van de leeftijden 60 tot en met 65. Voor deze leeftijden wordt 100% gehanteerd. Vanaf 65 jaar neemt de partnerfrequentie af met de veronderstelde sterfte van de partner.
- Voor partnerpensioen is aangenomen dat de partner 3 jaar jonger is dan de verzekerde man en 3 jaar ouder dan de verzekerde vrouw.
- De lasten van nog niet ingegaan wezenpensioen zijn gesteld op 5% van de lasten van het nog niet ingegaan partnerpensioen tot 65 jaar; bij de vaststelling van de lasten van ingegaan wezenpensioen wordt verondersteld dat het pensioen moet worden uitgekeerd tot de 18-jarige leeftijd, waarbij geen rekening wordt gehouden met sterftekansen.
- Kostenopslag ter grootte van 2% van de technische voorziening in verband met toekomstige administratie- en excassokosten.
- Bij de bepaling van de pensioenopbouw voor arbeidsongeschikte deelnemers is uitgegaan van een revalidatiekans van 0%.
- Een voorziening voor het risico van premievrijstelling van zieke deelnemers die in de WIA terecht kunnen komen, wordt berekend door de invaliditeitsopslag uit de premie van de afgelopen twee jaar te nemen.
- Niet opgevraagd pensioen: Voor pensioen dat nog niet is ingegaan omdat de deelnemer onvindbaar is of niet reageert wordt de reservering 5 jaar volledig in stand gehouden en vervolgens in 10 jaar lineair afgeschreven tot nihil.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij de eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na de eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Dekkingsgraad

De (nominale) dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de kortlopende schulden te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

4.4.5 Grondslagen voor de resultaatbepaling

Algemeen

Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben. De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorzieningen pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen risico fonds

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen, alsmede premies van de Stichting Voortzetting Pensioenverzekering (FVP). Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

De premiebaten in het boekjaar zijn gebaseerd op de voorlopige loonsomopgaven van de werkgevers, tenzij definitieve loonsomopgaven al zijn verwerkt in dat boekjaar.

Beleggingsresultaten risico fonds

(In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als indirecte beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. Aankoopkosten zijn verwerkt in de reële waarde van de beleggingen. Verkoopkosten worden verantwoord als onderdeel van de gerealiseerde herwaarderingen.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden en soortgelijke opbrengsten.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten van vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden de externe en de daaraan toegerekende interne kosten verstaan.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen e.d.

Pensioenopbouw

De pensioenopbouw is de contante waarde van de pensioenaanspraken die toegekend zijn in het boekjaar.

Rentetoevoeging technische voorziening

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De interesttoevoeging wordt tegen de rekenrente primo berekend over de beginstand en de mutaties gedurende het jaar.

Onttrekking uit technische voorziening voor pensioenuitkeringen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariael berekend en opgenomen in de technische voorziening. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen in de verslagperiode.

Mutatie technische voorziening voor pensioenuitvoeringskosten

Jaarlijks wordt 2% van de pensioenopbouw en de inkomende waardeoverdrachten toegevoegd aan de technische voorziening ten behoeve van de pensioenuitvoeringskosten. Daarnaast valt 2% van de uitkeringen, afkopen en uitgaande waardeoverdrachten vrij uit de technische voorziening ten behoeve van pensioenuitvoeringskosten (excassokosten).

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de reële waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Overige baten en lasten

De overige baten en lasten worden opgenomen voor de aan het verslagjaar toe te rekenen bedragen.

4.4.6 Grondslagen kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is conform de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Er wordt onderscheid gemaakt tussen kasstromen uit pensioenuitvoeringsactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

4.5 Toelichting op de Balans

4.5.1 Beleggingen voor risico fonds

Overzicht totale waarde per beleggingscategorie

Ultimo 2013						
(x € 1.000)		Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
		EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Belegde waarden in betreffende beleggingscategorie		54.554	121.160	-4.582	9.097	180.229
Beleggingsdebiteuren		-	94	-	-	94
Liquide middelen		-	-	206	9	215
		54.554	121.254	-4.376	9.106	180.538
Negatieve derivaten verantwoord aan passiefzijde		-	-	24.113	-	24.113
Stand per 31 december 2013		54.554	121.254	19.737	9.106	204.651

Ultimo 2012						
(x € 1.000)		Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
		EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Belegde waarden in betreffende beleggingscategorie		47.481	106.920	16.488	6.901	177.790
Beleggingsdebiteuren		-	110	-	-	110
Liquide middelen		-	-	-	4	4
		47.481	107.030	16.488	6.905	177.904
Negatieve derivaten verantwoord aan passiefzijde		-	-	30.820	-	30.820
Stand per 31 december 2012		47.481	107.030	47.308	6.905	208.724

Binnen de beleggingsfondsen wordt gebruik gemaakt van derivaten, er is sprake van collateral management. Ultimo 2013 bedraagt het collateral € 2.984 (2012: € 17.342).

Verloopoverzicht van belegde waarden per beleggingscategorie

Ultimo 2013						
(x € 1.000)	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten (1)	Overige beleggingen	Totaal	
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Stand per 1 januari 2013	47.481	106.920	47.308	6.901	208.610	
Aankopen /verstrekkingen	2.200	130.236	2.359	47.802	182.597	
Verkopen/aflossingen	-2.000	-123.722	-2.573	-45.406	-173.701	
Overige mutaties (2)	-	21.070	-21.070	-	-	
Gerealiseerde herw aardering	101	2.413	214	125	2.853	
Ongerealiseerde herw aardering	6.772	-15.757	-	-325	-9.310	
	54.554	121.160	26.238	9.097	211.049	
Mutatie derivaten passiva	-	-	-6.707	-	-6.707	
Stand per 31 december 2013	54.554	121.160	19.531	9.097	204.342	

(1) De hieronder opgenomen waarden betreffen belegde gelden in derivaten welke onder de activa zijn opgenomen onder de 'beleggingen voor risico fonds', met daarop in mindering gebracht de derivaten welke onder de passiva als onderdeel van de 'overige schulden' zijn opgenomen.

(2) Overige mutaties betreft een reclassificatie van beleggingsinstrumenten. Per saldo een verschuiving, maar geen effect op het resultaat. Het LOF (Syntrus Achmea Liability Overlay Fund) is opgezet als vastrentende waarden product om met renteswaps het renterisico van de voorziening af te dekken. Deze renteswaps worden geherrubriceerd van de vastrentende waarden naar de derivaten.

Ultimo 2012						
(x € 1.000)	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal	
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Stand per 1 januari 2012	27.127	75.305	54.129	4.167	160.728	
Aankopen /verstrekkingen	15.300	98.738	4.907	17.643	136.588	
Verkopen/aflossingen	-	-109.023	-4.617	-14.762	-128.402	
Overige mutaties	-	22.739	-22.739	-	-	
Gerealiseerde herw aardering	-	29.173	-290	188	29.071	
Ongerealiseerde herw aardering	5.054	-10.012	-	-335	-5.293	
	47.481	106.920	31.390	6.901	192.692	
Mutatie derivaten passiva	-	-	15.918	-	15.918	
Stand per 31 december 2012	47.481	106.920	47.308	6.901	208.610	

Reële waarde

Schattingen en oordelen

Afgezien van de beleggingsvorderingen en -schulden zijn de beleggingen van het pensioenfonds gewaardeerd tegen reële waarde per balansdatum. Het is over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Het pensioenfonds maakt gebruik van marktnoteringen. Echter, bepaalde beleggingen zijn gewaardeerd door middel van gebruikmaking van waarderingmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten. Op basis van de boekwaarde kan het volgende onderscheid worden gemaakt:

Ultimo 2013						
(x € 1.000)		Genoteerde marktprijzen	Contante waarde berekening	Intrinsieke waarde	Andere methode	Totaal
		EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Aandelen		-	-	54.554	-	54.554
Vastrentende waarden		12.792	-	108.368	-	121.160
Derivaten		-	-4.582	-	-	-4.582
Overige beleggingen		-	-	2.106	6.991	9.097
Stand per 31 december 2013		12.792	-4.582	165.028	6.991	180.229

Ultimo 2012						
(x € 1.000)		Genoteerde marktprijzen	Contante waarde berekening	Intrinsieke waarde	Andere methode	Totaal
		EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Aandelen		-	-	47.481	-	47.481
Vastrentende waarden		13.036	-	93.884	-	106.920
Derivaten		-	16.488	-	-	16.488
Overige beleggingen		-	-	1.296	5.605	6.901
Stand per 31 december 2012		13.036	16.488	142.661	5.605	177.790

In de jaarrekening 2013 is een nieuwe tabel opgenomen voor het tot stand komen van de waardering. De nieuwe tabel geeft een beter inzicht in de wijze waarop de waardering tot stand is gekomen. De vergelijkende cijfers zijn aangepast naar de nieuwe tabel.

Schatting van reële waarde

- Aandelen
Van de belegde waarde in aandelen staat de waarde van aandelenfondsen opgenomen als vastgesteld op basis van 'intrinsieke waarde'.
- Vastrentende waarden
Het deel van de vastrentende waarden waarvan de reële waarde op basis van schatting wordt vastgesteld, betreft leningen op schuldbekentenis en hypotheek. De berekeningsgrondslag staat vermeld in de algemene toelichting op de grondslagen.

Onderstaand is een overzicht opgenomen van de rentevoet welke hierbij wordt gehanteerd:

			2013	2012
			%	%
Vastrentende waarden			2,23	1,50

- Derivaten

Bij de schatting van de reële waarde van derivaten wordt uitgegaan van verwachte toekomstige kasstromen.

- Overige beleggingen

De overige beleggingen betreffen beleggingen in commodities en het geldmarktfonds. Het pensioenfonds neemt alleen via tussenkomst van externe fondsbeheerders deel in commodities. Voor de waardering van deze beleggingen wordt uitgegaan van de waardebepaling welke is opgesteld ten behoeve van deze externe fondsbeheerders. De waardering vindt plaats op basis van reële waarde. De wijze waarop de reële waarde wordt bepaald is afhankelijk van de externe fondsbeheerder en van de aard van de belegging. De volgende variabelen spelen hierbij een rol: de aanschafwaarde voor wat betreft recente investeringen, toekomstige kasstromen, waarde van de activa, waardering van vergelijkbare objecten. De belegging in het geldmarktfonds is vastgesteld op basis van 'intrinsieke waarde'.

Belegde waarden in aandelen

(x € 1.000)			2013	2012
			EUR	EUR
Indirect aandelenbeleggingsfondsen:				
- Aandelenbeleggingsfondsen			54.554	47.481
Stand per 31 december			54.554	47.481

Belegde waarden in vastrentende waarden

(x € 1.000)			2013	2012
			EUR	EUR
Directe vastrentende waardenbeleggingen:				
Staatsobligaties			46.487	20.887
Bedrijfsobligaties (credits)			13.542	8.921
Covered fondsen			4.708	641
Inflation linked bonds			13.145	13.208
Deposito's			27.676	42.893
			105.558	86.550
Indirecte vastrentende waardenbeleggingen:				
Obligatiebeleggingsfondsen			11.321	12.094
Kortlopende vorderingen op banken			1.416	6.035
Overige			2.865	2.241
			15.602	20.370
Stand per 31 december			121.160	106.920

Belegde waarden in derivaten

(x € 1.000)			2013	2012
			EUR	EUR
Rentederivaten				
Positieve waarde			19.531	47.308
Negatieve waarde			24.113	30.820
Stand per 31 december			-4.582	16.488

Voor de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruikgemaakt van financiële derivaten. Als hoofdregel geldt dat derivaten uitsluitend worden gebruikt voor zover dit passend is binnen het algemene beleggingsbeleid. De portefeuillestructuur en het risicoprofiel, berekend inclusief de economische effecten van derivaten, dienen zich binnen de door het bestuur vastgestelde grenzen (limieten) te bevinden.

Het pensioenfonds gebruikt derivaten voornamelijk het renterisico af te dekken. Eén van de belangrijkste risico's bij derivaten is het kredietrisico. Dit is het risico dat tegenpartijen niet aan hun betalingsverplichtingen kunnen voldoen. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met te goeder naam en faam bekend staande partijen. Bovendien geldt dat zoveel mogelijk wordt gewerkt met onderpand.

Gebruik wordt gemaakt van onder meer de volgende instrumenten:

- Renteswaps: dit betreft met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het uitwisselen van rentebetalingen over een nominale hoofdsom. Door middel van swaps kan het pensioenfonds de rentegevoeligheid van de portefeuille beïnvloeden.

Onderstaande tabel geeft inzicht in de derivatenposities per 31 december 2013:

Type contract (* € 1.000)		Actuele waarde activa	Actuele waarde passiva
		EUR	EUR
Interest rate sw aps		19.531	-24.113
		19.531	-24.113

Onderstaande tabel geeft inzicht in de derivatenposities per 31 december 2012:

Type contract (* € 1.000)		Actuele waarde activa	Actuele waarde passiva
		EUR	EUR
Interest rate sw aps		47.308	-30.820
		47.308	-30.820

Belegde waarden in overige beleggingen

(x € 1.000)			2013	2012
			EUR	EUR
Commodities			6.991	5.605
Beleggingsfondsen (geldmarktfonds)			2.106	1.296
Stand per 31 december			9.097	6.901

Beleggingsdebiteuren

(x € 1.000)			2013	2012
			EUR	EUR
Te vorderen bedragen uit hoofde van:				
- lopende interest			94	110
Stand per 31 december			94	110

4.5.2 Vorderingen en overlopende activa

Specificatie vorderingen en overlopende activa

(x € 1.000)			2013	2012
			EUR	EUR
Vordering op werkegevers			543	132
Waardeoverdrachten			33	2
Nog te factureren premie			1.284	1.045
Overige vorderingen			0	8
Stand per 31 december			1.860	1.187

Bij de waardering van vorderingen wordt rekening gehouden met het risico van oninbaarheid door hiervoor een voorziening in aftrek te brengen op het saldo van de uitstaande vorderingen. Voor gelijksoortige posten met gelijksoortige risico's wordt gezamenlijk een schatting gemaakt van verliezen en risico's op balansdatum. Deze systematiek om de voorziening vast te stellen wordt gerekend tot de statische methode.

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Nadere specificatie 'Vorderingen op werkgevers'

(x € 1.000)			2013	2012
			EUR	EUR
Werkgevers			789	250
Voorziening dubieuze debiteuren			-246	-118
Stand per 31 december			543	132

In 2013 is een bedrag van € 188 gedoteerd aan de voorziening (2012: toevoeging € 9). Er werd een bedrag van € 60 aan premies over voorgaande jaren als oninbaar afgeschreven (2012: € 104).

4.5.3 Overige activa

(x € 1.000)			2013	2012
			EUR	EUR
Liquide middelen			787	2.402
Stand per 31 december			787	2.402

Onder de liquide middelen worden opgenomen die kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn.

Er zijn geen kredietfaciliteiten van toepassing.

4.5.4 Stichtingskapitaal en reserves

Mutatieoverzicht eigen vermogen

(x € 1.000)			Gebonden reserve EUR	Beleids reserve EUR	Totaal EUR
Stand per 31 december 2012			17.575	17.038	34.613
Uit bestemming saldo van baten en lasten			4.637	-6.302	-1.665
Stand per 31 december 2013			22.212	10.736	32.948

(x € 1.000)			Gebonden reserve EUR	Beleids reserve EUR	Totaal EUR
Stand per 31 december 2011			13.893	-192	13.701
Uit bestemming saldo van baten en lasten			3.682	17.230	20.912
Stand per 31 december 2012			17.575	17.038	34.613

Solvabiliteit

(x € 1.000)		31 december 2013		31 december 2012	
		EUR	%	EUR	%
Aanw ezig vermogen		182.574	122,0	179.150	123,9
Af: technische voorzieningen op FTK-w aardering		149.626	100,0	144.537	100,0
Eigen vermogen		32.948	22,0	34.613	23,9
Af: vereist eigen vermogen		22.212	14,8	17.575	12,2
Vrij vermogen		10.736	7,2	17.038	11,7
Minimaal vereist eigen vermogen		8.054	5,4	7.965	5,5
Dekkingsgraad op basis van FTK (in%)			122,0		123,9

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt het fonds gebruik van het standaardmodel van DNB, met daaraan toegevoegd een component voor actief beheer. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van het fonds. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen onder toelichting 8.5.7 Risicobeheer.

De dekkingsgraad is als volgt berekend: (Totale activa -/- schulden) / Technische voorzieningen * 100%.

Als het eigen vermogen lager is dan het minimale vereiste eigen vermogen bevindt het pensioenfonds zich in een situatie van dekkingstekort. Indien het eigen vermogen lager is dan het vereiste eigen vermogen, maar wel tenminste gelijk is aan het minimale vereiste eigen vermogen, bevindt het pensioenfonds zich in een situatie van reservetekort.

De solvabiliteit van het pensioenfonds is toereikend. Er is geen sprake van een reservetekort en evenmin van een dekkingstekort.

Herstelplan

Het herstelplan is opgesteld in 2009 en goedgekeurd door toezichthouder DNB. In februari 2013 is een evaluatie van het herstelplan ingediend bij DNB. Hieruit bleek dat het fonds voorlag op het herstelplan. Omdat ultimo maart 2013 drie kwartaaleinden achtereen bij het fonds geen sprake was van een reservetekort, is het herstelplan op basis van de geldende wet- en regelgeving vanaf 1 april 2013 geëindigd.

4.5.5 Technische voorzieningen

Specificatie technische voorziening voor risico fonds

(x € 1.000)	2013	2012
	EUR	EUR
Basisregeling	148.452	143.227
Premievrijstelling / IBNR	1.174	1.310
Stand per 31 december	149.626	144.537

Mutatieoverzicht technische voorziening voor risico fonds

(x € 1.000)	2013	2012
	EUR	EUR
Stand per 1 januari	144.537	130.748
Pensioenopbouw	12.219	11.755
Indexering en overige toeslagen	2.824	259
Rentetoevoegingen	531	2.103
Ontrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-2.077	-314
Wijziging marktrente	-8.250	-369
Wijziging overige actuariële uitgangspunten	-	795
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-291	-269
Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen	133	-171
Stand per 31 december	149.626	144.537

Voor een toelichting op de verschillende posten wordt verwezen naar de toelichting op de verschillende posten uit de staat van baten lasten.

Als gevolg van de invoering van de nieuwe AG-Prognosetafel is in het verslagjaar 2012 een last verantwoord van € 795. In het mutatieoverzicht van de voorziening pensioenverplichting voor risico fonds is het effect van € 795 weer gepresenteerd onder de regel 'wijziging actuariële uitgangspunten'.

Specificatie technische voorziening voor risico fonds

(x € 1.000)	2013	2012
	EUR	EUR
Actieve deelnemers	74.545	79.884
Pensioengerechtigden	10.596	8.645
Gew ezen deelnemers	60.400	51.890
Overigen	1.151	1.284
Netto pensioenverplichtingen	146.692	141.703
Toekomstige kosten uitvoering pensioenregeling	2.934	2.834
Stand per 31 december	149.626	144.537

De definitie van actieven en gewezen deelnemers is in het boekjaar gewijzigd. Tot 2013 was een deelnemer actief als deze in het boekjaar opbouw had, nu dient de deelnemer op 31 december nog actief aan de regeling deel te nemen. Hierdoor heeft in 2012 een verschuiving (per saldo €6,37 miljoen) in de voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds plaatsgevonden van actieven naar gewezen deelnemers. Dit saldo is inclusief toekomstige kosten uitvoering pensioenregeling.

Naar hun aard hebben de technische voorzieningen in het algemeen een langlopend karakter.

Korte beschrijving van de pensioenregeling

De pensioenregeling wordt gekenmerkt als een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling met een pensioenleeftijd van 65 jaar. Jaarlijks wordt een aanspraak op ouderdomspensioen opgebouwd van 1,65% van de in dat jaar geldende pensioengrondslag. De pensioengrondslag is gelijk aan het loon volgens de Wet financiering sociale verzekeringen (Wfsv) tot maximaal een bedrag van €46.000 verminderd met de franchise van €15.700. De franchise wordt jaarlijks vastgesteld.

Tevens bestaat er recht op nabestaanden- en wezenpensioen. Deelname aan de regeling is mogelijk vanaf de leeftijd van 21 jaar. Jaarlijks beslist het bestuur van het pensioenfonds de mate waarin de opgebouwde aanspraken worden geïndexeerd.

Overeenkomstig artikel 10 van de Pensioenwet kan de pensioenregeling worden gekwalificeerd als een uitkeringsovereenkomst. De premie bedraagt 17,2%.

Werkgevers kunnen vanaf 1 januari 2007 deelnemen aan de aanvullende pensioenregeling. Als een werkgever deze regeling afsluit, geldt deze voor alle werknemers die deelnemen aan de verplichte regeling en een salaris boven het maximum pensioengevend loon (2013 €46.000) tot maximaal twee maal dit bedrag. De pensioenopbouw bedraagt 1,65% over het loon boven het maximum loon Wfsv. De premie wordt actuariael vastgesteld.

Toeslagverlening

De mate van toeslagverlening wordt jaarlijks door het bestuur vastgesteld. Een toeslag wordt alleen verleend voor zover de financiële middelen van het fonds dit naar het oordeel van het bestuur toelaten. Deze beoordeling vindt mede plaats op basis van een schriftelijk advies van de actuaaris.

Het bestuur heeft in de vergadering van 20 juni 2013 besloten de ingegane pensioenen en opgebouwde aanspraken te verhogen met 2,0%. De hoogte van de toeslag wordt gemeten aan de hand van de inflatie van december tot december in het vorig jaar. De te verlenen toeslag is maximaal gelijk aan de stijging van het CBS-consumentenprijsindexcijfer, alle huishoudens afgeleid, over de periode van december tot december voorafgaand aan het boekjaar. De voorwaardelijke toeslagen worden gefinancierd uit overrendementen. Voor de voorwaardelijke toeslagen is geen bestemmingsreserve gevormd.

Het bestuur volgt met dit beleid categorie D1 zoals beschreven in de toeslagenmatrix. Dat betekent dat er geen recht bestaat op toekomstige verhogingen en dat de toeslagen voorwaardelijk zijn.

In de afgelopen drie jaren zijn de pensioenaanspraken en de ingegane pensioenen verhoogd met

	Actieven	Inactieven
1 september 2013	2,00%	2,00%
1 september 2012	0,20%	0,20%
1 september 2011	0,20%	0,20%

4.5.6 Overige schulden en overlopende passiva

Specificatie overige schulden en overlopende passiva

(x € 1.000)			2013	2012
			EUR	EUR
Derivaten			24.113	30.820
Belastingen en premies sociale verzekeringen			22	11
Waardeoverdrachten			193	44
Achtergestelde lening			-	2.000
Overige schulden			396	288
Stand per 31 december			24.724	33.163

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

De achtergestelde lening is begin 2013 volledig afgelost.

Nadere specificatie 'Derivaten'

(x € 1.000)			2013	2012
			EUR	EUR
Rentederivaten			24.113	30.820
Stand per 31 december			24.113	30.820

4.5.7 Risicobeheer en derivaten

Solvabiliteitsrisico

Het pensioenfonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het pensioenfonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de reële waarde van de pensioenverplichtingen.

Het belangrijkste risico voor het pensioenfonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het pensioenfonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd. Indien de solvabiliteit van het pensioenfonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het pensioenfonds de premie voor de onderneming en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslag van opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het pensioenfonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

Het surplus op FTK-grondslagen is als volgt:

(x € 1.000)				31 december 2013		31 december 2012	
				EUR	EUR	EUR	EUR
Technische voorzieningen (FTK-w aarding)				149.626		144.537	
Buffers:							
S1 Renterisico			9.800		4.876		
S2 Risico zakelijke w aarden			11.451		10.782		
S3 Valutarisico			8.501		6.858		
S4 Grondstoffenrisico			2.062		1.942		
S5 Kredietrisico			2.560		1.262		
S6 Verzekeringstechnisch risico			7.771		7.231		
S10 Actief beheerisico			3.242		3.403		
Diversificatie-effect			-23.175		-18.779		
Totaal S (vereiste buffers)				22.212		17.575	
Vereist vermogen (artikel 132 Pensioenw et)				171.838		162.112	
Aanw ezig vermogen (totaal activa - schulden)				182.574		179.150	
Surplus				10.736		17.038	

Het pensioenfonds heeft ter afdekking van renterisico's via het LOF derivatencontracten afgesloten. Hiermee is bij het bepalen van de vereiste buffers rekening gehouden. Bij de berekening van de buffers past het pensioenfonds het standaard model van DNB ook met daaraan toegevoegd een component voor actief beheer, waarbij uitgegaan wordt van het vereist vermogen in evenwichtssituatie, gebaseerd op de strategische asset mix.

Beleid en risicobeheer

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van deze risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- beleggingsbeleid
- premiebeleid
- herverzekeringsbeleid
- toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruikgemaakt van ALM-studies. Een ALM-studie is een analyse van de structuur van de pensioenverplichtingen en van verschillende beleggingsstrategieën en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid moet plaatsvinden. Ze zijn gericht op het beheersen van de volgende belangrijkste (beleggings)risico's. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van derivaten.

Marktrisico's (S1 – S4)

Het marktrisico omvat het renterisico, het prijs(koers)risico en het valutarisico. Marktrisico omvat de mogelijkheden voor winst of verlies en door een verandering van marktfactoren. Marktfactoren kunnen bijvoorbeeld marktprijzen zijn van aandelen, grondstoffen, maar ook valutakoersen (valutarisico) of rentes (renterisico).

De strategie van het pensioenfonds met betrekking tot het beleggingsrisico wordt bepaald door de beleggingsdoelstellingen. Het marktrisico wordt op dagelijkse basis beheerst in overeenstemming met de aanwezige beleidskaders en richtlijnen. De overallmarktposities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur.

De mate waarin de beleggingsportefeuille van het pensioenfonds gevoelig is voor het prijs- en renterisico is in de volgende alinea weergegeven, vervolgens worden de risico's die het pensioenfonds loopt nader toegelicht.

Renterisico (S1)

Het renterisico is het risico dat de waarden van de portefeuille vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen wijzigen als gevolg van veranderingen in de marktrente.

De rentegevoeligheid kan worden gemeten door middel van de duration. De duration geeft aan hoeveel procent bij benadering de reële waarde van een belegging of verplichting verandert bij een parallelle verschuiving van de rentecurve. Een hoge duration geeft een hoge gevoeligheid voor veranderingen in de rente weer.

	Waarde balanspost	Duration	Duration
(x € 1.000)	31 december 2013	31 december 2013	31 december 2012
	EUR		
Vastrentende waarden (voor derivaten)	121.160	5,57	5,62
Totale portefeuille (na derivaten)	180.229	27,19	28,74
Duration van de technische voorzieningen	149.626	27,99	30,15

Op balansdatum is de duration van de beleggingen korter dan de duration van de verplichtingen. Er is derhalve sprake van een zogenaamde "duration-mismatch". Dit betekent dat bij een rentestijging de waarde van beleggingen minder snel daalt dan de waarde verplichtingen (bij toepassing van de actuele marktrentestructuur) daalt, de dekkingsgraad zal stijgen. Bij een rentedaling zal de waarde van de beleggingen minder snel stijgen dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt.

Het beleid van het pensioenfonds is gericht op het verkleinen van de "duration-mismatch". Dit wordt gerealiseerd door het afsluiten van renteswaps (via participaties in het Liability Overlay Fund van Syntrus Achmea).

Bij een renteswap wordt een vaste lange rente geruild tegen een variabele korte rente. Het pensioenfonds ontvangt in dit geval een lange rente, vergelijkbaar met de kasstroom van een langlopende obligatie en betaalt daarvoor een variabele korte rente. Hierdoor wordt de "duration-mismatch" verkleind, maar het pensioenfonds wordt wel afhankelijk van de ontwikkeling van de korte rente die het pensioenfonds aan de tegenpartij betaalt. Bij het afsluiten van een swap kunnen dus mismatchrisico's worden afgedekt en worden nieuwe risico's geïntroduceerd die gepaard gaan met dit soort instrumenten (zoals liquiditeit, tegenpartij en juridisch risico).

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2013		31 december 2012	
	EUR	%	EUR	%
Resterende looptijd < 1 jaar	48.024	39,7	66.994	62,6
Resterende looptijd > 1 en < 5 jaar	30.913	25,5	17.198	16,1
Resterende looptijd > 5 jaar	42.223	34,8	22.728	21,3
	121.160	100	106.920	100

Prijrisico

Prijrisico is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen, die wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde waarbij waardewijzigingen onmiddellijk in het saldo van baten en lasten worden verwerkt, zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het prijrisico wordt gemitigeerd door diversificatie.

De segmentatie van de aandelenportefeuille naar sectoren is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2013		31 december 2012	
	EUR	%	EUR	%
Financiële instellingen (w aaronder banken en verzekeraars)	12.058	22,1	9.686	20,4
Nijverheid en industrie	15.338	28,1	14.458	30,5
Handel	12.007	22,0	10.514	22,1
Overige dienstverlening	12.716	23,3	10.447	22,0
Diversen	2.435	4,5	2.376	5,0
	54.554	100	47.481	100

De segmentatie van de aandelenportefeuille naar regio is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2013		31 december 2012	
	EUR	%	EUR	%
Europa	38.562	70,7	32.376	68,2
Noord-Amerika	5.887	10,8	4.674	9,8
Azië-Pacific	10	0,0	-	-
Emerging markets	10.095	18,5	10.431	22,0
	54.554	100	47.481	100

Valutarisico (S3)

Het totaalbedrag van de gehele beleggingsportefeuille dat buiten de euro wordt belegd bedraagt ultimo 2013 circa € 42.503 (2012: € 37.703). Het valutarisico wordt in onderstaande tabel weergegeven.

(x € 1.000)					31 december 2013	31 december 2012
		EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
		Vóór	Valuta- derivaten	Netto positie (na)	Netto positie (na)	Netto positie (na)
EUR		138.035	-	138.035	140.200	
CAD		-	-	-	26	
CHF		5.086	-	5.086	4.382	
DKK		663	-	663	569	
GBP		11.270	-	11.270	9.701	
NOK		436	-	436	582	
SEK		1.898	-	1.898	1.655	
USD		13.055	-	13.055	10.358	
Overige		10.095	-	10.095	10.431	
		180.538	-	180.538	177.904	

Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het pensioenfonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het pensioenfonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het pensioenfonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het pensioenfonds financiële verliezen lijdt.

Beheersing vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau, dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft jegens het pensioenfonds; het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en dergelijke bij hypothecaire geldleningen en het uitlenen van effecten; het hanteren van prudente verstrekkingnormen bij hypothecaire geldleningen. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het pensioenfonds enkel belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementsysteem functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied. Met betrekking tot OTC-derivaten wordt door het pensioenfonds enkel gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA-overeenkomsten zijn afgesloten zodat posities van het pensioenfonds adequaat worden afgedekt door onderpand. Er wordt gebruik gemaakt van dagelijkse waarderingen.

In de onderstaande tabel wordt de verdeling van de vastrentende waarden naar sector weergegeven:

(x € 1.000)			2013	2012
			EUR	EUR
Nederlandse overheidsinstellingen			40.217	47.586
Buitenlandse overheidsinstellingen			44.531	22.228
Financiële instellingen (waaronder banken en verzekeraars)			19.532	25.426
Handel- en industriële bedrijven			5.493	3.248
Andere instellingen			11.387	8.432
			121.160	106.920

De verdeling van vastrentende waarden naar regio is weergegeven in onderstaande tabel:

(x € 1.000)			2013	2012
			EUR	EUR
Mature markets			116.894	103.368
Emerging markets			4.266	3.552
			121.160	106.920

Beleggingen waarvan de uitgevende partij is gevestigd in Azië (exclusief Japan), Latijns Amerika of Rusland worden gerekend tot de regio 'Emerging Markets'.

Beleggingen uit de beleggingsportefeuille waarvan van uitgevende partijen in overige landen zijn gevestigd, worden gerekend tot beleggingen in 'Mature markets'.

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende portefeuille wordt het volgende overzicht gegeven:

(x € 1.000)			31 december 2013		31 december 2012	
			EUR	%	EUR	%
AAA			18.237	15,1	21.655	20,2
AA			43.611	36,0	15.035	14,1
A			5.087	4,2	4.784	4,5
BBB			12.850	10,6	4.056	3,8
BB			2.672	2,2	2.295	2,1
B			3.411	2,8	4.423	4,1
Lager dan B			1.440	1,2	1.685	1,6
Overig			33.852	27,9	52.987	49,6
			121.160	100	106.920	100

De post 'Overig' kan als volgt nader gespecificeerd worden:

(x € 1.000)			31 december 2013		31 december 2012	
			EUR	%	EUR	%
Vastrentende Waarden Pool			2.403	7,1	420	0,8
LOF			29.587	87,4	50.749	95,8
Interpolis Pensioenen Global High Yield Pool			1.359	4,0	1.603	3,0
Pictet - Global Emerging Debt			503	1,5	215	0,4
Totaal			33.852	100,0	52.987	100,0

Het LOF is een beleggingsfonds en bestaat ultimo 2013, evenals ultimo 2012, uit een portefeuille van renteswaps, obligaties en liquiditeiten in de vorm van participaties in het geldmarktfonds. De obligaties in het LOF zijn kortlopende Nederlandse staatobligaties (AAA rating). Het kredietrisico ten aanzien van de swapportefeuille wordt beheerst door collateral management en spreiding over tegenpartijen zodat er geen concentratierisico bestaat. Het onderpand wordt dagelijks uitgewisseld en voldoet aan strenge eisen.

Verzekeringstechnische risico (S6)

Langlevenrisico

Langlevenrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de technische voorziening. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting.

Door toepassing van AG prognosetafel 2012-2062, waarbij de sterftekansen zijn vermenigvuldigd met een leeftijdsafhankelijke factor die zijn gebaseerd op de ervaringssterfte van de retailsector, is het langlevenrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Overlijdensrisico

Het overlijdensrisico betekent dat het pensioenfonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het pensioenfonds geen voorzieningen zijn getroffen. Dit risico wordt uitgedrukt in risicokapitalen.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het pensioenfonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen (schadereserve). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien. Het beleid van het pensioenfonds is om het overlijden- en arbeidsongeschiktheidsrisico niet te herverzekeren.

Toeslagrisico

Het bestuur van het pensioenfonds heeft de ambitie om het pensioen te indexeren. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, rendement, looninflatie en demografie. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de toeslagtoezegging voorwaardelijk is.

Het beleid en de ambitie inzake toeslagverlening is weergegeven in de toelichting van de post 'Indexering en overige toeslagen'.

Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen. Hierdoor kan het pensioenfonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen voldoen. Waar de overige risicocomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico wordt beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er wordt eveneens rekening gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies. Inzake het liquiditeitsrisico wordt vermeld dat het pensioenfonds in haar beleggingsportefeuille over voldoende obligaties beschikt die onmiddellijk zonder waardeverlies te gelde kunnen worden gemaakt om eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren.

Concentratierisico (S8)

Grote posten zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen, moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt. Concentratierisico is gemeten naar concentratie van een land of bij een tegenpartij.

Dit betreft per 31 december 2013 de volgende posten (percentage ten opzichte van het balanstotaal ultimo 2013 respectievelijk ultimo 2012):

(x € 1.000)	31 december 2013		31 december 2012	
	EUR	%	EUR	%
Nederland overheid	17.031	8,2%	-	0,0%
Frankrijk overheid	16.572	8,0%	10.126	4,8%
Duitsland	13.809	6,6%	5.656	2,7%
Rabobank	11.550	5,6%	5.668	2,7%
ING Groep	5.485	2,6%	-	0,0%
Barclays	4.114	2,0%	-	0,0%
Gemeente Utrecht	3.949	1,9%	-	0,0%
Gemeente Apeldoorn	3.667	1,8%	-	0,0%
	76.177	36,7%	21.450	10,2%

In het algemeen geldt dat concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. Een portefeuille van beleggingen die sterk sectorgebonden is, kan door deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen. Indien aandelen in dezelfde sector worden aangehouden is sprake van een cumulatief concentratierisico.

Bij de bepaling van het vereist vermogen past het pensioenfonds het standaardmodel van de DNB toe. In dat model wordt het concentratierisico vooralsnog op nihil gesteld.

Op grond hiervan heeft het bestuur geconcludeerd dat er geen sprake is van concentratie in de activa of verplichtingen en dat er daarom geen buffer voor concentratierisico wordt aangehouden.

Overige niet-financiële risico's

Operationeel risico (S9)

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Dergelijke risico's worden door het pensioenfonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit geautomatiseerde systemen, enzovoorts. Deze kwaliteitseisen worden periodiek getoetst door het bestuur.

Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert waardoor beleggingen van het pensioenfonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het pensioenfonds niet beheersbaar.

4.5.8 Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Langlopende contractuele verplichtingen

Het pensioenfonds heeft een uitbestedingovereenkomst afgesloten met zowel Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V. als Syntrus Achmea Vermogensbeheer B.V. Het contract met zowel Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V. als Syntrus Achmea Vermogensbeheer B.V. is met ingang van 1 januari 2013 verlengd voor onbepaalde tijd. Met het bestuur zijn afspraken gemaakt over de vergoedingensystematiek. Deze systematiek bestaat zowel uit vaste als variabele componenten. De vergoeding voor 2014 bedraagt circa € 1.090.

Voorwaardelijke verplichtingen

Per jaareinde lopen er geen juridische procedures tegen het pensioenfonds en heeft het pensioenfonds tevens geen juridische procedures aangespannen tegenover derden.

Verstreckte zekerheden en garanties

Er zijn per jaareinde geen zekerheden of garanties verstrekt door het fonds.

4.5.9 Verbonden partijen

Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen de verbonden partijen tussen het pensioenfonds en de sponsor, de aangesloten ondernemingen en hun bestuurders.

Transacties met bestuurders

Inzake de beloning van bestuurders wordt verwezen naar 8.6.5. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders. Ultimo 2013 neemt één bestuurder en één plaatsvervangend bestuurder deel aan de pensioenregeling van het pensioenfonds.

4.6 Toelichting op de staat van baten en lasten

4.6.1 Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)

(x € 1.000)			2013	2012
			EUR	EUR
Werkgevers- en werknemersgedeelte			13.666	12.692
Excedent			126	128
FVP bijdragen			82	161
			13.874	12.981

De totale bijdrage van werkgever en werknemers bedraagt 17,2% van de loonsom.

De kostendekkende, gedempte en feitelijke premie volgens artikel 130 van de Pensioenwet zijn als volgt:

(x € 1.000)			2013	2012
			EUR	EUR
Kostendekkende premie			15.193	14.392
Feitelijke premie			13.874	12.981
Gedempte kostendekkende premie			10.977	10.387

De kostendekkende premie is gebaseerd op de marktrente (nominale rentetermijnstructuur van 31 december 2012 gepubliceerd door DNB). Het bestuur heeft de gedempte premie vastgesteld op 4% rekenrente. De feitelijke premie is in 2013 hoger dan de gedempte premie.

Het fonds hanteert voor de bepaling van de kostendekkendheid de gedempte methodiek. De feitelijke premie is daarmee kostendekkend.

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate verantwoord. De samenstelling van de kostendekkende premie is als volgt:

(x € 1.000)			2013	2012
			EUR	EUR
Kosten pensioenopbouw			12.219	11.755
Pensioenuitvoeringskosten			1.211	1.133
Solvabiliteitsopslag			1.520	1.271
Mutatie technische voorzieningen voor excassokosten			243	233
			15.193	14.392

De samenstelling van de gedempte premie is als volgt:

(x € 1.000)			2013	2012
			EUR	EUR
Kosten pensioenopbouw			8.086	7.828
Pensioenuitvoeringskosten			1.211	1.133
Solvabiliteitsopslag			1.520	1.271
Mutatie technische voorzieningen voor excassokosten			160	155
			10.977	10.387

De kosten pensioenopbouw betreffen de kosten van de jaarinkoop van de pensioenaanspraken inclusief de kosten voor premievrijstelling voor nieuwe arbeidsongeschiktheidsgevallen. De toeslagverlening is voorwaardelijk en daarom geen onderdeel van de kosten pensioenopbouw. De pensioenuitvoeringskosten volgen uit de staat van baten en lasten. De solvabiliteitsopslag 2013 wordt berekend door het percentage vereist vermogen per 31 december 2012 te vermenigvuldigen met de kosten pensioenopbouw.

Er is geen sprake van premiekortingen dan wel premieopslagen. Dit betekent dat voor 2013 voor alle werkgevers een premie geldt van 17,2%.

4.6.2 Beleggingsresultaten risico fonds

2013	Directe	Indirecte	Kosten van	Totaal
<i>(x € 1.000)</i>	beleggings-	beleggings-	vermogensbeheer	
	opbrengsten	opbrengsten		
	EUR	EUR	EUR	EUR
Aandelen	-	6.873	-125	6.748
Vastrentende waarden	224	-13.345	-105	-13.226
Derivaten	-	214	-62	152
Overige beleggingen	0	-176	-24	-200
	224	-6.434	-316	-6.526

2012	Directe	Indirecte	Kosten van	Totaal
<i>(x € 1.000)</i>	beleggings-	beleggings-	vermogensbeheer	
	opbrengsten	opbrengsten		
	EUR	EUR	EUR	EUR
Aandelen	-	5.054	-57	4.997
Vastrentende waarden	215	19.160	-206	19.169
Derivaten	-	-291	-41	-332
Overige beleggingen	0	-163	-6	-169
	215	23.760	-310	23.665

De kosten van vermogensbeheer bedragen in 2013 €316 (2012: €310). Transactiekosten zijn onderdeel van de aan- en verkooptransacties van beleggingen.

4.6.3 Overige baten

(x € 1.000)			2013	2012
			EUR	EUR
Interest			2	-4
Andere baten			0	35
			2	31

4.6.4 Pensioenuitkeringen

(x € 1.000)			2013	2012
			EUR	EUR
Ouderdomspensioen			443	344
Partnerpensioen			98	95
Wezenpensioen			8	7
Afkopen			1.774	85
			2.323	531

De post Afkopen betreft de afkoop van pensioenen die lager zijn dan € 451,22 (2012: € 438,44) per jaar (de afkoopgrens) overeenkomstig artikel 66 van de Pensioenwet. Vanaf november 2012 is het beleid van het pensioenfonds dat alleen pensioenen lager dan € 200,00 door het pensioenfonds worden afgekocht. Daarvoor kocht het pensioenfonds alleen pensioenen lager dan € 100,00 af. Medio 2013 is er een afkoopproject geweest waardoor de afkopen in 2013 bijna € 1.700 hoger liggen dan in 2012.

4.6.5 Pensioenuitvoeringskosten

(x € 1.000)			2013	2012
			EUR	EUR
Bestuurskosten			82	94
Administratiekostenvergoeding			854	895
Controle- en advieskosten (excl. accountantskosten)			69	49
Accountantskosten			43	38
Contributies en bijdragen			23	30
Overig			2	2
			1.073	1.108

Bezoldiging bestuurders

De transacties met bestuurders hebben betrekking op de vergoedingen voor de werkzaamheden verband houdende met de bestuurs- en commissievergaderingen. De vergoedingen bestaan uit vacatiegeld, vergoeding van reis- en verblijfkosten, overige kosten bestuur en overige bestuurskosten 2013: € 82 (2012: € 94).

Afgezien hiervan zijn geen bezoldigingen toegekend.

Honoraria accountant

	EUR	EUR	EUR
(x € 1.000)	Accountant	Overig netwerk	Totaal
2013			
Controle van de jaarrekening	43	-	43
Andere controlew erkzaamheden	-	-	-
Fiscale advisering	-	-	-
Andere niet-controle diensten	-	-	-
	43	-	43
2012			
Controle van de jaarrekening	38	-	38
Andere controlew erkzaamheden	0	-	0
Fiscale advisering	-	-	-
Andere niet-controle diensten	-	-	-
	38	-	38

Aantal personeelsleden

Bij het fonds zijn geen werknemers in dienst. De pensioenuitvoering is volledig uitbesteed aan Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V.

4.6.6 Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuarieel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

4.6.7 Indexering en overige toeslagen

In de staat van baten en lasten is de last uit hoofde van indexering en overige toeslagen welke aan het verslagjaar moet worden toegerekend verantwoord.

Het bestuur streeft ernaar de opgebouwde pensioenen van gewezen deelnemers en de ingegane pensioenen jaarlijks aan te passen aan (maximaal) de stijging van de CBS-consumentenprijsindex, "alle huishoudens afgeleid". Dit betekent dat de index niet beïnvloed wordt door belasting- en accijnseffecten.

Het bestuur beoordeelt jaarlijks of de financiële middelen van het pensioenfonds toereikend zijn om de opgebouwde pensioenaanspraken en de ingegane pensioenen te verhogen. Er bestaat geen recht op toeslagverlening en er is dus geen zekerheid of en in hoeverre het pensioenfonds in de toekomst een toeslag kan verlenen. Het pensioenfonds reserveert namelijk geen gelden voor toekomstige toeslagen. De toeslagverlening is maximaal gelijk aan het rendement, ook als de prijsstijging hoger is.

In onderstaande tabel is de gerealiseerde indexatie ten opzichte van de ambitie weergegeven:

Deelnemerscategorie		Indexatie 2013	Indexatie 2012	Indexatie 2011
		%	%	%
Actieve deelnemers	Ambitie	2,0	2,1	0,2
	Realisatie	2,0	0,2	0,2
Pensioengerechtigden	Ambitie	2,0	2,1	0,2
	Realisatie	2,0	0,2	0,2
Gewezen deelnemers	Ambitie	2,0	2,1	0,2
	Realisatie	2,0	0,2	0,2

4.6.8 Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 0,351% (2012: 1,544%), zijnde €531 (2012: €2.103).

Het rentepercentage is afgeleid van de éénjaarsrente uit de rentetermijnstructuur per begin van het boekjaar zoals gepubliceerd door DNB.

4.6.9 Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariëel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuariëel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte uitvoeringskosten in de verslagperiode.

4.6.10 Wijziging markttrente

Jaarlijks wordt per 31 december de reële waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging markttrente.

4.6.11 Wijziging overige actuariële uitgangspunten

De actuariële grondslagen en/of methoden worden periodiek beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor zowel de gehele bevolking als specifiek voor de populatie van het pensioenfonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het pensioenfonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

Vanaf boekjaar 2012 is de grondslag voor overlevingskansen gebaseerd op de Prognosetafel 2012-2062 van het Actuariëel Genootschap (AG). De AG-Prognosetafel 2012-2062 houdt rekening met de voorzienbare trend in overlevingskansen van de gehele Nederlandse bevolking. De algemene sterftetekansen die volgen uit de tafel worden voor het fonds gecorrigeerd in verband met ervaringssterfte van de retailsector.

Als gevolg van de invoering van de nieuwe AG-Prognosetafel is in het verslagjaar 2012 een last verantwoord van € 795.

4.6.12 Saldo en wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

(x € 1.000)			2013	2012
			EUR	EUR
Saldo overdrachten van rechten				
Inkomende waardeoverdrachten			-564	-174
Uitgaande waardeoverdrachten			906	407
Subtotaal			342	233
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten				
Toevoeging aan de technische voorzieningen			599	233
Onttrekking aan de technische voorzieningen			-890	-502
Totaal overige resultaten			-291	-269
Saldo overdracht van rechten			51	-36

Een inkomende waardeoverdracht betreft de ontvangst van het pensioenfonds of de pensioenverzekeraar van de vorige werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. Een uitgaande waardeoverdracht betreft de overdracht aan het pensioenfonds of de pensioenverzekeraar van de nieuwe werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. De ontvangen koopsommen worden aangewend voor de inkoop van extra pensioenaanspraken.

Als gevolg van onderdekking bij andere pensioenfondsen was de onderlinge afrekening van waardeoverdrachten in 2012 nagenoeg tot stilstand gekomen. In de loop van 2013 is de financiële positie van veel pensioenfondsen verbeterd waardoor de onderlinge afrekening weer is hervat.

4.6.13 Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen

(x € 1.000)			2013	2012
			EUR	EUR
Kanssystemen				
Sterfte			24	-245
Arbeidsongeschiktheid			14	125
Mutaties			95	-55
Totaal kanssystemen			133	-175
Overige mutaties				
Overig			-	4
Totaal overige mutaties			-	4
Totaal			133	-171

4.6.14 Overige lasten

<i>(x € 1.000)</i>			2013		2012
			EUR		EUR
Dotatie voorziening dubieuze debiteuren			188		9
Andere lasten			0		95
			188		104

4.6.15 Belastingen

De activiteiten van het pensioenfonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting.

Utrecht, 19 juni 2014

H.W.T. de Vaan
Voorzitter

F. Radstake
Vicevoorzitter

J.W.M. Verborg
Bestuurslid

H. Wever
Bestuurslid

J.W. Eggen
Bestuurslid

W.J. Boot
Bestuurslid

5 Overige gegevens

5.1 Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het fonds. De bestemming is nader uitgewerkt in de ABTN.

Het voorstel resultaatbestemming 2013 is opgenomen in de paragraaf van de staat van baten en lasten in de jaarrekening.

5.2 Gebeurtenissen na balansdatum

Er hebben zich geen relevante gebeurtenissen na balansdatum voorgedaan.

5.3 Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Reisbranche te De Meern is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2013.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de fondsmiddelen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt voor mijn beoordelingswerkzaamheden heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht:

- heb ik onder meer onderzocht of de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld, en
- heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten. Ik heb mij een oordeel gevormd over de waarschijnlijkheid waarmee het pensioenfonds de tot balansdatum aangegeven verplichtingen kan nakomen, mede in aanmerking nemend het financieel beleid van het pensioenfonds.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuariel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum ten minste gelijk aan het wettelijk vereist eigen vermogen. Gemeten naar de wettelijke maatstaf is ten aanzien van de verplichtingen, aangegaan tot balansdatum, sprake van een toereikende solvabiliteit.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De vermogenspositie van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Reisbranche is naar mijn mening voldoende. Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen beperkt zijn.

Purmerend, 19 juni 2014

E.W.J.M. Schokker AAG
verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

5.4 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Verklaring betreffende de jaarrekening

Wij hebben de in dit verslag opgenomen jaarrekening 2013 van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Reisbranche te De Meern gecontroleerd. Deze jaarrekening bestaat uit de balans per 31 december 2013 en de staat van baten en lasten over 2013 en de toelichting, waarin zijn opgenomen een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

Verantwoordelijkheid van het bestuur

Het bestuur van de stichting is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening die het vermogen en het saldo van baten en lasten getrouw dient weer te geven, alsmede voor het opstellen van het bestuursverslag, beide in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW). Het bestuur is tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden. Dit vereist dat wij voldoen aan de voor ons geldende ethische voorschriften en dat wij onze controle zodanig plannen en uitvoeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van de door de accountant toegepaste oordeelsvorming, met inbegrip van het inschatten van de risico's dat de jaarrekening een afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten.

Bij het maken van deze risico-inschattingen neemt de accountant de interne beheersing in aanmerking die relevant is voor het opmaken van de jaarrekening en voor het getrouwe beeld daarvan, gericht op het opzetten van controlewerkzaamheden die passend zijn in de omstandigheden. Deze risico-inschattingen hebben echter niet tot doel een oordeel tot uitdrukking te brengen over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting. Een controle omvat tevens het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en van de redelijkheid van de door het bestuur van de stichting gemaakte schattingen, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is om een onderbouwing voor ons oordeel te bieden.

Oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Reisbranche per 31 december 2013 en van het saldo van baten en lasten over 2013 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Verklaring betreffende overige bij of krachtens de wet gestelde eisen

Ingevolge artikel 2:393 lid 5 onder e en f BW vermelden wij dat ons geen tekortkomingen zijn gebleken naar aanleiding van het onderzoek of het bestuursverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, overeenkomstig Titel 9 Boek 2 BW is opgesteld, en of de in artikel 2:392 lid 1 onder b tot en met h BW vereiste gegevens zijn toegevoegd. Tevens vermelden wij dat het bestuursverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening zoals vereist in artikel 2:391 lid 4 BW.

Amsterdam, 19 juni 2014

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Origineel getekend door: drs. H.C. van der Rijst RA

6 Verantwoordingsorgaan

6.1 Oordeel 2013

6.1.1 Algemeen

Het verantwoordingsorgaan van Reiserwerk Pensioenen functioneert sinds 1 januari 2008. Bij de oprichting is een reglement vastgesteld op basis van de uitgangspunten van Pension Fund Governance (PFG). Hierin zijn de frequentie van het overleg met het bestuur, de te behandelen onderwerpen met betrekking tot het beleid en de verantwoording van het orgaan vastgesteld. Het bestuur legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan over het beleid en de wijze waarop het is uitgevoerd. Tevens legt het bestuur verantwoording af over de naleving van de Principes voor goed pensioenfondsbestuur zoals vastgesteld door de Stichting van de Arbeid op 16 december 2005. Het verantwoordingsorgaan heeft de bevoegdheid een oordeel te geven over het handelen van het bestuur, over het door het bestuur uitgevoerde beleid, alsmede over beleidskeuzes voor de toekomst.

Naast de beoordeling van het gevoerde beleid heeft het verantwoordingsorgaan het recht advies uit te brengen over:

- Het vaststellen en wijzigen van de vergoedingsregeling voor bestuursleden;
- Het wijzigen van het beleid ten aanzien van het verantwoordingsorgaan;
- De vorm, inrichting en samenstelling van het intern toezicht;
- Het vaststellen en wijzigen van een interne klachten- en geschillenprocedure;
- Het vaststellen en wijzigen van het communicatie- en voorlichtingsbeleid;
- Waarborgen voor interne beheersing.

Het Verantwoordingsorgaan heeft in het kader van haar taakuitoefening kennis genomen van het jaarverslag en de jaarrekening van 2013. Het Verantwoordingsorgaan heeft advies uitgebracht over het jaarverslag.

6.1.2 Bevindingen

Het verantwoordingsorgaan heeft een aantal aandachtspunten geformuleerd:

- Het verantwoordingsorgaan is erg positief over de wijze waarop het bestuur in 2012 / begin 2013 nieuwe contracten heeft afgesloten met Syntus Achmea Pensioenbeheer en Vermogensbeheer. Het proces is op een correcte en succesvolle wijze verlopen, waarbij het bestuur verschillende partijen in de markt benaderd heeft en werd ondersteund door een onafhankelijke adviseur. Door de invoering van het nieuwe bestuursmodel op 1 juli 2014 zullen de kosten van het pensioenfonds verder oplopen. Het verantwoordingsorgaan spreekt zijn zorg hierover uit en vraagt het bestuur alert te blijven op de totale kosten en deze zo goed mogelijk te beheersen.
- Het verantwoordingsorgaan heeft in 2013 aan het bestuur gevraagd een start te maken met, het door De Nederlandsche Bank aanbevolen, Quinto-P onderzoek. Dit onderzoek is, gezien de kosten, niet opgepakt. Wel is met Syntus Achmea afgesproken dat zij jaarlijks voor het pensioenfonds een lichte versie van dit onderzoek uitvoeren, gericht op de kwaliteit van de basisadministratie van het fonds van het afgesloten kalenderjaar. Gerapporteerd is dat geen bevindingen zijn te melden.
Het verantwoordingsorgaan beveelt het bestuur aan de vinger goed aan de pols te houden.
- Het verantwoordingsorgaan is positief over de wijze waarop het fondsbestuur op structurele wijze opvolging geeft aan de aanbevelingen die gedaan zijn door de visitatiecommissie en de externe actuaar en externe accountant.
- Het verantwoordingsorgaan is tevreden over het proces waarin het bestuur gekomen is tot de keuze van het nieuwe bestuursmodel dat per 1 juli 2014 wordt ingevoerd. De sociale partners en de deelnemersraad zijn in 2013 om advies gevraagd voordat het bestuur een besluit heeft genomen. Bij de verdere uitwerking van dit model in de reglementen van

de raad van advies, het nieuwe verantwoordingsorgaan en het nieuwe beloningsbeleid is ook het verantwoordingsorgaan om advies gevraagd. Het verantwoordingsorgaan heeft positief geadviseerd over de voorgenomen wijzigingen.

6.1.3 Oordeel

Het verantwoordingsorgaan verleent, onder vermelding van de opmerkingen in paragraaf 5.1.2, goedkeuring over het gevoerde beleid van het bestuur van Reiswerk Pensioenen over het verslagjaar 2013.

De Meern, 18 juni 2014

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Reisbranche,
Verantwoordingsorgaan

F.J.P. Oostdam

Voorzitter

6.2 Reactie bestuur

Het bestuur heeft goede nota genomen van de bevindingen van het verantwoordingsorgaan. Het bestuur bedankt het verantwoordingsorgaan voor zijn adviezen en de positief kritische houding ten opzicht van het bestuur. Niet alleen in dit jaar, maar ook in voorgaande jaren. Het bestuur kijkt uit naar de samenwerking met het nieuwe verantwoordingsorgaan dat ontstaat per 1 juli 2014 op grond van de Wet versterking bestuur pensioenfondsen. Het bestuur bedankt de leden van het verantwoordingsorgaan voor hun inzet voor de belangenbehartiging van alle belanghebbenden bij het pensioenfonds.

7 Deelnemersraad

7.1 Verslag

De deelnemersraad kwam in 2013 vier keer bijeen. Bij drie vergaderingen van de deelnemersraad waren de voorzitters van het bestuur van Reiswerk Pensioenen aanwezig. De deelnemersraad heeft hierbij gebruik gemaakt van haar recht tot advisering en van het recht om van gedachten te wisselen met het bestuur over zaken die nu en in de toekomst van belang zijn voor deelnemers, oud deelnemers en gepensioneerden. De deelnemersraad is door het bestuur van Reiswerk Pensioenen goed op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen binnen het pensioenfonds. De deelnemersraad heeft in 2013 onder andere de volgende onderwerpen met het bestuur besproken:

- Evaluatie herstelplan;
- Crisisplan;
- De beleggingsbeginselen;
- ALM studie;
- De aanbevelingen van Towers Watson vanuit het onderzoek dat Cao-partijen hebben gedaan naar een toekomstbestendige pensioenregeling;
- Het jaarverslag 2013 inclusief de rapporten van de externe actuaaris en externe accountant;
- De UPO verzending;
- Begroting 2013;
- Aanpassingen in de ABTN;
- De keuze van het nieuwe bestuursmodel per 1 juli 2014;
- Webbezoek van de website Reiswerk Pensioenen;
- Het aantal vacatures in de deelnemersraad en de werving van nieuwe leden voor de deelnemersraad.

Diverse leden van de deelnemersraad hebben in 2013 deelgenomen aan de bijeenkomsten van het Platform Deelnemersraden. In april 2013 is de heer Sibma teruggetreden. De heer Van der Valk is in oktober 2013 teruggetreden als lid van de deelnemersraad. In november zijn mevrouw Boneschansker en de heer Melieste vertrokken uit de deelnemersraad. Door het vertrek van deze vier leden waren er ultimo 2013 in totaal vier vacatures in de deelnemersraad.

In 2014 is mevrouw Veenstra benoemd tot lid van de deelnemersraad.

De deelnemersraad waardeert het dat één van de leden van de deelnemersraad als toehoorder aanwezig mocht zijn bij de vergaderingen van de jaarwerkcommissie. Dit heeft voor de deelnemersraad geleid tot een efficiëntie beoordeling van het jaarverslag.

Door de invoering van het nieuwe bestuursmodel per 1 juli 2014 houdt de deelnemersraad op te bestaan. Dit is dan ook het laatste verslag van de deelnemersraad. De deelnemersraad bedankt het bestuur voor de constructieve en transparante manier van samenwerking, niet alleen in 2013 en daarvoor, maar ook in het afgelopen halfjaar, waaronder de wijze waarop de deelnemersraad is betrokken bij de invoering van het nieuwe bestuursmodel. .

De Meern, 18 juni 2014

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Reisbranche,
Deelnemersraad

S.R.J. Timmermans
Voorzitter

7.2 Reactie bestuur

Het bestuur bedankt de deelnemersraad voor haar bijdrage, in de afgelopen jaren, aan het functioneren van het pensioenfonds. De samenwerking met de deelnemersraad is al die jaren als zeer zinvol ervaren. Als gevolg van de invoering van de Wet versterking bestuur pensioenfonds houdt de deelnemersraad per 1 juli 2014 op te bestaan. Het bestuur bedankt de leden van de deelnemersraad voor hun inzet voor de belangenbehartiging van de deelnemers en gepensioneerden.

Bijlage 1: Samenstelling bestuur, organen en commissies

1. Het bestuur

Het paritaire bestuur was op 31 december 2013 als volgt samengesteld:

Leden werkgevers	Benoemd tot	Plaatsvervanger	Organisatie
F. Radstake	Januari 2015	T. Verbeek-Jansen	ANVR
J.W.M. Verborg	Januari 2017	T. Verbeek-Jansen	ANVR
H. Wever	Januari 2016	T. Verbeek-Jansen	ANVR

Leden werknemers	Benoemd tot	Plaatsvervanger	Organisatie
J.W. Eggen	Januari 2015	Vacature	De Unie, Vakorganisatie voor werk, inkomen en loopbaan
H.W.T. de Vaan	Januari 2017	A. Kasper	CNV Dienstenbond
W.J. Boot	In 2013 toevoerder, in 2014 benoemd als bestuurslid	Vacature	FNV Bondgenoten

Gedurende het verslagjaar was de heer Radstake voorzitter van het fonds. De heer De Vaan bekleedde de rol van vice-voorzitter. In juni 2013 is de heer Boot door het bestuur benoemd tot bestuurslid namens FNV Bondgenoten, onder voorbehoud van instemming van de benoeming door DNB. DNB heeft in februari 2014 ingestemd met de benoeming, waarna de heer Boot bestuurslid van het fonds is geworden.

Vergaderdata

Het bestuur heeft in 2013 negen keer vergaderd. De vergaderingen vonden plaats op 11 maart, 9 april, 6 juni, 20 juni, 11 juli, 1 oktober, 17 oktober, 26 november en 19 december.

2. Voorzittersoverleg

Het voorzittersoverleg bestaat uit de voorzitter van het bestuur (in 2013 de heer F. Radstake) en de vice-voorzitter (in 2013 de heer De Vaan). Het overleg richt zich op de inzichtelijkheid en kwaliteit van de dienstverlening van de pensioenuitvoerder zoals deze in de dienstverleningsovereenkomst met de pensioenuitvoerder is vastgelegd. Tijdens het voorzittersoverleg bereiden de voorzitters de eerstvolgende bestuursvergadering voor.

Vergaderdata

Het voorzittersoverleg vindt minimaal vier keer per jaar plaats of zo veel vaker als nodig is. In 2013 vond het voorzittersoverleg plaats op 21 februari, 21 mei, 22 mei, 1 augustus, 17 september, 30 september, 5 november en 5 december.

3. Jaarwerkcommissie

Het bestuur heeft een jaarwerkcommissie ingesteld welke het proces van de jaarverslaggeving nauwlettend volgt. Door het instellen van deze commissie wordt de druk rond de jaarwerkvergadering verlicht. Tevens vindt er binnen de jaarwerkcommissie afstemming plaats over het jaarverslag voordat deze in de bestuursvergadering wordt vastgesteld. De jaarwerkcommissie bestond in 2013 uit de heren F. Radstake, J.W.M. Verborg en J.W. Eggen.

Vergaderdata

.In 2013 is de jaarwerkcommissie drie maal bijeen geweest. De vergaderingen vonden plaats op 2 mei, 23 mei en 5 december.

4. Communicatiecommissie

De communicatiecommissie heeft een leidende rol in de verschillende communicatie-uitingen van het fonds, hetgeen leidt tot tijdswinst voor het bestuur. De communicatiecommissie heeft een paritaire samenstelling en heeft de bevoegdheid een externe deskundige in te huren. In 2013 hadden de heren F. Radstake en H.W.T. de Vaan zitting in de communicatiecommissie.

Vergaderdata

In 2013 kwam de communicatiecommissie bijeen op 21 mei, 17 september, 30 september en 5 november.

5. De visitatiecommissie

Elke drie jaar vindt er een visitatie plaats. De visitatiecommissie bestaat uit de heren: D. Wenting, H. Strang en J. Groenewoud. Het meest recente visitatierapport is in het tweede kwartaal van 2013 door de visitatiecommissie aan het bestuur gepresenteerd. Een samenvatting hiervan is in het jaarverslag van 2012 opgenomen.

6. Het verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan bestaat uit negen leden: zes deelnemers, een gepensioneerde en twee werkgevers. De leden zijn voorgedragen door de volgende organisaties:

- ANVR
- FNV Bondgenoten
- De Unie, Vakorganisatie voor werk, inkomen en loopbaan
- CNV Dienstenbond

Het verantwoordingsorgaan was gedurende 2013 als volgt samengesteld:

Leden	Benoemd tot	Organisatie
F.J.P. Oostdam (voorzitter)	2014	ANVR
G. de Vries Lentsch	2015	ANVR
C.A.M. Boneschansker- de Groot	2014	Niet georganiseerd
S.R.J. Timmermans	2014	Niet georganiseerd
H.M van der Valk	2014	Niet georganiseerd
P. Melieste	2015	Niet georganiseerd
A. Kroonenberghs	2015	Niet georganiseerd
J. Sibma	2014	Niet georganiseerd
E. van der Made	2014	Niet georganiseerd
L. Veenstra	2016	CNV Dienstenbond

In april 2013 is de heer Sibma teruggetreden. De heer Van der Valk is in oktober 2013 teruggetreden als lid van het verantwoordingsorgaan. In november zijn mevrouw Boneschansker en de heer Melieste vertrokken uit het verantwoordingsorgaan. Mevrouw Veenstra is in november toegetreden tot het verantwoordingsorgaan.

Vergaderdata

Het verantwoordingsorgaan vergaderde in 2013 op 27 mei.

7. De deelnemersraad

De deelnemersraad bestaat uit zeven leden: zes deelnemers en een gepensioneerde. De leden zijn voorgedragen door de volgende organisaties:

- FNV Bondgenoten
- De Unie, Vakorganisatie voor werk, inkomen en loopbaan
- CNV Dienstenbond

De deelnemersraad was gedurende 2013 als volgt samengesteld:

Leden deelnemers	Benoemd tot	Organisatie
C.A.M. Boneschansker- de Groot (voorzitter)	2014	Niet georganiseerd
H.M van der Valk	2014	Niet georganiseerd
P. Melieste	2015	Niet georganiseerd
A. Kroonenberghs	2015	Niet georganiseerd
J. Sibma	2014	Niet georganiseerd
E. van der Made	2014	Niet georganiseerd
L. Veenstra	2016	CNV Dienstenbond

Leden gepensioneerden	Benoemd tot	Organisatie
S.R.J. Timmermans	2014	Niet georganiseerd

Mevrouw Boneschansker-de Groot was in 2013 voorzitter van de deelnemersraad, de heer Timmermans vicevoorzitter.

In april 2013 is de heer Sibma teruggetreden. De heer Van der Valk is in oktober 2013 teruggetreden als lid van de deelnemersraad. In november zijn mevrouw Boneschansker en de heer Melieste vertrokken uit de deelnemersraad. Mevrouw Veenstra is in november toegetreden tot het verantwoordingsorgaan.

8. Samenwerkende organisaties en externe partijen

1. Samenwerkende organisaties

De volgende organisaties dragen leden in het bestuur voor en benomen de leden van de deelnemersraad en het verantwoordingsorgaan:

1. ANVR
Postbus 543

3740 AM Baarn
Telefoon (035) 543 3410
Website www.anvr.nl

2. FNV Bondgenoten
Postbus 9208
3506 GE Utrecht
Telefoon 0900-9690
Website www.fnvbondgenoten.nl
3. CNV Dienstenbond
Postbus 3135
2130 KC Hoofddorp
Telefoon (023) 565 10 52
Website www.cnvdienstenbond.nl
4. De Unie, Vakorganisatie voor werk, inkomen en loopbaan
Postbus 400
4100 AK Culemborg
Telefoon (0345) 851 851
Website www.unie.nl

2. Externe partijen

Het fonds werkt samen met de volgende externe partijen.

Uitvoeringsorganisatie

Pensioenbeheer

Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V.

Vermogensbeheer

Syntrus Achmea Vermogensbeheer B.V.

Adviserend actuaris

J. Beelen AAG, Syntrus Achmea Vermogensbeheer B.V.

Certificerend actuaris

E.W.J.M. Schokker AAG, Towers Watson B.V.

Externe accountant

H.C. van der Rijst RA, PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Compliance officer

De heer G.J. Mersch AA van Groenewegen Haket Ammerlaan Accountants fungeert als compliance officer.

Adviseur Vermogensbeheer

De heer Thomassen, Aon Hewitt.

Bijlage 2 De pensioenregeling

Pensioensysteem

Het pensioensysteem is een uitkeringsovereenkomst op basis van middelloon.

Toetredingsleeftijd

Een werknemer die in dienst is bij een werkgever die is aangesloten bij het pensioenfonds, neemt verplicht deel aan de pensioenregeling. De deelname gaat in op de eerste dag van de maand waarin de werknemer 21 jaar wordt.

Pensioenleeftijd

De pensioenleeftijd is 65 jaar.

Pensioengrondslag

De pensioengrondslag is het pensioengevend loon verminderd met de franchise.

Maximaal pensioengevend salaris

Het pensioengevend jaarloon is aan een maximum verbonden, dat jaarlijks door het bestuur wordt vastgesteld. Voor 2013 is dit bedrag vastgesteld op € 46.000.

Opbouwpercentage ouderdomspensioen

Elk jaar wordt 1,65% van de pensioengrondslag opgebouwd aan ouderdomspensioen.

Opbouwpercentage partnerpensioen

Het partnerpensioen bedraagt 70% van het te behalen ouderdomspensioen.

Wezenpensioen

Het wezenpensioen bedraagt 14% van het te behalen ouderdomspensioen en wordt uitgekeerd tot het kind 18 jaar wordt of tot 27 jaar voor studerende of arbeidsongeschikte kinderen. Als beide ouders zijn overleden, wordt het wezenpensioen verdubbeld.

Premie

De premie bedraagt in 2013 17,2% van de pensioengrondslag.

Premievrijstelling

Als een deelnemer een WIA- of WAO-uitkering ontvangt, voorziet het reglement in een premievrije opbouw naar rato van de mate van arbeidsongeschiktheid. Voor de voortzetting van de pensioenopbouw is over dit inkomensgedeelte geen bijdrage verschuldigd.

4.1 De aanvullende pensioenregeling

In 2010 is de aanvullende pensioenregeling in werking getreden. De aanvullende pensioenregeling heeft dezelfde kenmerken als de basispensioenregeling, met uitzondering van de pensioengrondslag:

Aanvullende pensioengrondslag

Het vaste jaarsalaris voor zover dit meer bedraagt dan het maximaal pensioengevend salaris met een maximum van twee keer het maximaal pensioengevend salaris.

Bijlage 3: Begrippenlijst

ABTN (Actuariële en bedrijfstechnische nota)

Pensioenfondsen dienen te werken volgens een ABTN. Hierin zijn de financiële opzet van een pensioenfonds en de grondslagen waarop deze berust, gemotiveerd omschreven.

ALM (Asset Liability Management)

Een methode om modelmatig de samenstelling van de strategische beleggingsportefeuille te bepalen, rekening houdend met de pensioenverplichtingen.

APP (Actuariële Principes Pensioenfondsen)

Regelgeving omtrent de financiering van pensioenen, wordt gevolgd door FTK.

Benchmark

Vergelijkingsmaatstaf. Representatieve herbeleggingsindex waartegen de prestaties van een beleggingsportefeuille worden afgezet.

Corporate Governance

Goed ondernemerschap; onder andere integer en transparant handelen door het bestuur, alsmede goed toezicht hierop. Ook het afleggen van verantwoording over het uitgevoerde beleid en het toezicht hierop valt eronder.

Dekkingsgraad

De waarde van het pensioenvermogen uitgedrukt als percentage van de waarde van de pensioenverplichtingen. De dekkingsgraad wordt als graadmeter beschouwd voor de mate van zekerheid dat de toegezegde pensioenen ook daadwerkelijk kunnen worden uitbetaald.

Deposito

Tegood bij een bankinstelling, waarover eerst na verloop van een overeengekomen tijdsduur (maximaal 2 jaar) kan worden beschikt.

Derivaat

Financieel contract waarvan de waarde is afgeleid van een andere (onderliggende) waarde, zoals een aandeel, obligatie of grondstof. Bijvoorbeeld: futures, swaps.

Duration

Gewogen gemiddelde looptijd van een lening. Maatstaf om de prijsgevoeligheid van de lening te bepalen voor renteveranderingen.

Franchise

Vrijgesteld bedrag. Over dit deel van het pensioengevend loon worden geen aanspraken opgebouwd.

FTK (Financieel Toetsingskader)

Stelsel van De Nederlandsche Bank voor in de toekomst te hanteren waarderingmethoden.

High Yield

Hoogrenderende obligaties, uitgegeven door ondernemingen met een lage kredietwaardigheid.

LOF

Liability Overlay Fund (LOF) is een fonds voor gemene rekening met als doel het afdekken van waardeveranderingen in de verplichtingen van het pensioenfonds als gevolg van renteveranderingen.

Outperformance

Er wordt een beter resultaat behaald dan de benchmark.

Rekenrente

Fictief rendementspercentage dat het belegde vermogen in de toekomst wordt geacht op te brengen.

Rentedekking

Financieringsvorm waarin de betaalde premies gelijk zijn aan de contante waarde van de aanspraak die in dat jaar begint.

Solvabiliteit

Het vermogen dat op langere termijn aanwezig moet zijn om de verplichtingen te kunnen nakomen.

STAR (Stichting van de Arbeid)

Een landelijk overlegorgaan van de centrale organisaties van zowel werkgevers als werknemers in Nederland.

Sterftegrondslag

Berekeningsmethode gebaseerd op een statisch overzicht van sterftekansen per leeftijd van een bepaalde groep personen.

Swap

Ruil van het rendement op een vastgestelde referentiewaarde tegen een variabele rente gedurende een vastgestelde looptijd.

Swaption

Een swap waarbij de eigenaar van de swaption het recht heeft, maar niet de verplichting, om een swap tegen vooraf bepaalde voorwaarden af te sluiten op of binnen een bepaald tijdstip.

Underperformance

Er wordt een slechter resultaat behaald dan de benchmark.

Vastrentende waarden

Beleggingssoort waarover in beginsel een vaste rentevergoeding en een vaste looptijd geldt, zoals obligaties, onderhandse leningen en hypotheekleningen.

VPV (Voorziening Pensioen Verplichtingen)

De passiva van het pensioenfonds, gelijk aan de waarde van de pensioenverplichtingen.

Vrijstelling

Vrijstelling van de verplichte deelneming aan de pensioenregeling van het bedrijfstakpensioenfonds.

Waardeoverdracht

Het naar een andere pensioenregeling overdragen van de waarde van een tot zeker moment opgebouwde pensioenaanspraak, in het geval de deelnemer verandert van werkgever of verzekeraar.

Z-score

Mate waarin het werkelijke rendement van een pensioenfonds afwijkt van het rendement van de door het bestuur vastgestelde normportefeuille.